

ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ TOIVAKAN KUNNASSA

Jaana Marttinen

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Marttinen Jaana. Ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakan kunnassa. Diak Itä, Pieksämäki, syksy 2012, 51 s., 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön aiheena oli ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakan kunnassa. Tavoitteena oli koota asiakkaiden kokemuksia ja toiveita ennaltaehkäisevän perhetyön suhteen. Opinnäytetyötä ideoidessani pyrin löytämään aihealueen, joka kiinnostaisi itseäni, ja auttaisi sekä minua että työyhteisöäni ymmärtämään ja hahmottamaan ennaltaehkäisevän perhetyön tarvetta ja kehittämishaasteita Toivakan kunnassa. Tutkimuskysymysten tarpeellisuus nousi esiin keskustellessani perusturvalautakunnan luottamushenkilöiden kanssa perhetyön sujumisesta. Perusturvalautakuntaa kiinnostaa, mitä ja millaista palvelua kuntalaiset tarvitsevat, kuinka se on toteutettavissa, tuoko ennaltaehkäisevä perhetyö kunnalle säästöjä, ja kuinka asiakkaat kokevat perhetyön vaikuttaneen arkeensa.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimukseen osallistui 15 (n=15) vanhempaa. Aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluna. Tutkimuksen laadullinen aineisto litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisellä sisällön analyysillä.

Tutkimustulosten mukaan ennaltaehkäisevän perhetyön tarve on olemassa oleva tarve. Kynnys ottaa ennaltaehkäisevää perhetyötä vastaan saattaa edelleen olla melko korkea. Haastatellut kokivat hyötyneensä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Pienten lasten vanhempana oleminen on rankkaa työtä. Vanhemmat kokevat tarvitsevansa apua mm. vanhempana jaksamiseen ja arjen tilanteiden hallintaan.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakan kunnassa on tullut tarpeeseen. Koska työmuotoa on jatkunut vasta vajaan vuoden, on tärkeää että työlle tulee jatkoa, ja toivakkalaisia pikkulapsiperheitä tuettaisiin jatkossakin heidän tarpeidensa mukaan.

Avainsanat:, ennaltaehkäisevä perhetyö, perhetyö, vanhemmuus, vanhemmuuden tuki, palvelut, lastensuojelu, kvalitatiivinen tutkimus.

ABSTRACT

Martinen Jaana. Preventive work with families in the Toivakka municipality. Pieksämäki, Diak East, Pieksämäki, Autumn 2012, 51 pages., 3 appendices. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services (UAS).

The object of this study was to investigate preventive work with families in the Toivakka municipality. The aim was to collect customers' experiences and expectations in terms of preventive family work. Thesis, I will try to brainstorm to find themes that interested me, and would help both me and the work community to understand and perceive the need for preventive family work and development challenges in the Toivakka municipality. The study questions the need arose basic conversations Board of Trustees with the running of the family work. The Panel was of interest to basic, and what kind of service local residents in need, how it is feasible, whether my family work in the Toivakka municipality of preventive savings, and how customers feel with families affected everyday life.

The approaches used in the study were the qualitative method. The material was collected with a questionnaire. The number of parents participating in the study was 15 (n=15). The material was collected by interviews. The qualitative material of the study was analysed using a material-based content analysis.

According to the results of the study, preventive family work is needed. To take preventive work may be quite high. The interviewees felt that families appreciate preventive family work. To be at home with small children is tough job. Parents feel they need assistance mm. coping as a parent and everyday situations under control.

Based on the results of the study, the results it can be concluded that the preventive work with families in the Toivakka municipality has become a need. Preventive work has continued less than a year. It is important that the work should be continued, and families with children will continue to be supported according to their needs.

Key words: preventive work with families, family, parenthood, parenting support, services, child welfare, qualitative study.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	7
2.1 Perhetyön monimuotoisuus	7
2.2 Ennaltaehkäisevä - ja lastensuojelun perhetyö – erot ja yhtäläisyydet.....	9
2.3. Perhetyön historiaa Suomessa	12
2.4 Ennaltaehkäisevän perhetyön työmuotoja	14
3 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ TOIVAKAN KUNNASSA	16
3.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakassa	17
3.2 Teoreettiset lähtökohdat ja työmuodot	18
3.3 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi	21
3.4 Tavoitteet	23
4 TUTKIMUSONGELMAT	25
5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	26
5.1 Tutkimusmenetelmän valinta.....	26
5.2 Aineiston keruu.....	27
5.3 Aineiston analyysi	29
6 TULOKSET	31
6.1 Ennaltaehkäisevän työn tarve Toivakassa	31
6.2 Asiakkaiden kokemukset.....	34
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
7.1 Opinnäytetyön eettisyys.....	37
7.2 Johtopäätökset ja elämä tutkimuksen jälkeen.....	38
7.3 Opinnäytetyön luotettavuus	43
7.4 Ammatillinen kasvu.....	44
LÄHTEET.....	46
LIITTEET	
LIITE 1: Teemahaastattelurunko ensimmäiseen tutkimuskysymykseen	49
LIITE 2: Teemahaastattelurunko toiseen tutkimuskysymykseen.....	50
LIITE 3: Analyysirunko	51

1 JOHDANTO

Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 2007). Yhteiskunnallisten muutosten myötä perhemuodot ja siten myös perheiden tuen tarve on muuttunut. Perherakenteet ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi. Perhekoot ovat pienempiä. Lähisukua ei välttämättä ole lähiseuduilla, koska työn ja opiskelun perässä saatetaan muuttaa toiselle puolelle maata. Lapsiperheiden tarpeet ovat muuttuneet. Perheet tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea elämän muutosten kohdalle sattuessaa.

Lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola, muu terveydenhuolto, päivähoito, opetus- ja nuorisotyö tekevät ehkäisevää lastensuojelutyötä silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 2007.) Lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt. Tuloerot ja köyhyys kasvavat, ja aiheuttavat pahimmillaan syrjäytymistä yhteiskunnasta. Korjaava perhetyö ei riitä. Kunnat ovat alkaneet panostaa ennaltaehkäisevään perhetyöhön ja varhaiseen puuttumiseen, jotta syrjäytymistä ei tapahtuisi.

Ennaltaehkäisevän perhetyötoiminnan lähtökohdat ovat lainsäädännössä, sekä Kaste-ohjelmassa. Ennaltaehkäisevä toiminta, puheeksi ottaminen ja varhainen puuttuminen ovat olleet tavoitteena myös sosiaali- ja terveysalan kehittämistyössä jo useiden vuosien ajan. Uusi lastensuojelulaki (13.4.2007/417) tuli voimaan 2008. Lastensuojelulaissa korostuu varhaisen puuttumisen merkitys lapsen ja perheen tilanteen selvittämisessä sekä erityisen tuen järjestämisessä lasten vanhemmille, huoltajille ja muille lasten kasvatuksesta ja hoidosta vastaaville henkilöille. Lapsen etua tulee ajatella aina ensimmäisenä. Tarkoituksena on saada selville lasten ja perheiden mahdollinen erityisen tuen tarve. Lastensuojelulain kahdeksannen pykälän mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että eri palveluiden avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä (Taskinen 2007, 23). Tällä korostetaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitystä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä ohjaavat muun muassa YK:n Lasten oikeuksien sopimus, lastensuojelulaki ja terveydenhuoltolaki.

Ehkäisevä lastensuojelu pitää sisällään mm. ennaltaehkäisevän perhetyön. Ennaltaehkäisevä perhetyö on Toivakan kunnassa uusi kunnallinen työmuoto, joka on alkanut vuoden 2012 tammikuussa. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on olla matalan kynnyksen palvelu kunnan lapsiperheille. Aiemmin työt, joita ennaltaehkäisevä perhetyöntekijä nykyisin tekee, kuuluivat kotipalvelun töihin. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on ennaltaehkäistä lastensuojelun tarpeen syntymistä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tehdään moniammatillisesti siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset pyrkivät tunnistamaan orastavia ongelmia. Tarkoituksena on tarttua ongelmiin ennen kuin ongelma kasvaa liian isoksi, lastensuojelulliseksi tarpeeksi. Toivakan kunnasta poistettiin vuoden 2011 lopulla kotihoidon kuntalisä. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on myös paikata tämän etuuden poistamista.

Aloitin kotikunnassani työnteon ennaltaehkäisevänä perhetyöntekijänä vuoden 2012 alussa. Olen kehittänyt työtä mm. perusturvajohtajan ja sosiaalityöntekijän kanssa moniammatillisessa tiimissä. Olen saanut luoda työstä omannäköistäni. Luonnollisesti pyrin tekemään työstä mahdollisimman asiakaslähtöistä ja asiakaskeskeistä. Työn pitäisi olla asiakkaan kannalta monipuolista ja palvelevaa. Myös kunnan päättäjiä ja perusturvalautakuntaa kiinnostaa, mitä tavallisiin perheisiin kuuluu, ja mitkä ovat lapsiperheiden tarpeet. Luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita kiinnostaa kysymys, kuinka ennaltaehkäisevän perhetyön avulla saadaan mahdollisesti säästettyä kunnan varoja. Oma kiinnostukseni opinnäytetyötä kohtaan on ammatillista: haluan olla hyvä työssäni toimiessani ennaltaehkäisevänä perhetyöntekijänä. Haluan kehittää työstä asiakkaita palvelevan ja toimivan kokonaisuuden tarkastelemalla ennaltaehkäisevää perhetyötä teoreettisen viitekehyksen kautta.

Aihe on ajankohtainen, sillä kuntia on ohjeistettu panostamaan ennaltaehkäisevään työhön lapsi- ja nuorisotyön saralla. 1990-luvun laman myötä alas ajettu palvelujärjestelmä tunsikin kodinhoitajat ja kotipalvelun. Nykyaikana perhetyöntekijän toimenkuva on kuitenkin moninaisempi: rinnalla kulkeminen, arjessa tukeminen, kriiseissä auttaminen, perheen vahvuuksien löytäminen ja palveluohjaus ovat asioita, joita perhetyöntekijä tekee perheiden kanssa.

2 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ

2.1 Perhetyön monimuotoisuus

Suomessa ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamiseen vaikuttaa YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, joka on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Sopimus astui voimaan Suomessa 1991. Lasten oikeuksien sopimuksen periaatteena on lapsen etu. Lapsen edun tulee olla etusijalla aina, kun tehdään lapsia koskevia lakeja, viranomaispäätöksiä, tai muita yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja yhteiskunnassa. Lapsella tulee olla oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 61–62.)

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa perheen ja kodin merkitystä lapsen ensisijaisena kasvupaikkana. Tämän vuoksi valtion on tuettava kaikin tavoin vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävissä. Lasten oikeuksien sopimuksessa mukana olevat valtiot sitoutuvat takaamaan lapsen hyvinvoinnille välttämättömän suojelun ja huolenpidon. Sopimuksessa mukana olevat valtiot antavat vanhemmille asianmukaista apua lasten kasvatukseen vaikka tavoitteena on, että lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä vastaavat vanhemmat. Ammattilaisten, jotka työskentelevät perheiden parissa, tulee kunnioittaa vanhempien ja huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle suojelu ja huolenpito. (Järvinen ym. 2007, 61–62.)

Perhetyö ymmärretään yleensä selkeänä ja arkisena käsitteenä, josta jokainen voi helposti kuvitella tietävänsä jotain. Käsitystä lisää, että työhön liittyy jokaiseen kotiin kuuluvaa arkista puuhastelua. Perhetyön näennäinen arkisuus sisältää kuitenkin vaaran, että sitä ei mielletä vaativaa ammatillista osaamista edellyttäväksi työksi. (Hovi-Pulsa 2011, 58.)

Perhetyö-nimikkeeseen alla voidaan tehdä työtä erilaisin keinoin ja eri toimintamuotoja apuna käyttäen. Perhetyön peruslähtökohtana on perheiden elämästä lähtevät tarpeet, jotka voivat liittyä lasten kasvatukseen ja kehityskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen ja vanhemmuuden tukemiseen. Voidaan katsoa, että perhetyö pohjautuu niihin sosiaalival-

tion välittämisen ja huolehtimisen periaatteisiin, joissa katsotaan tarpeelliseksi taata kaikille yhteiskunnan jäsenille perustuki turvallisuuteen ja hyvinvointiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Perhetyöstä on alettu puhua itsestään selvänä käsitteenä varsinkin sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa. Perheen ympärillä toimii kuitenkin monia erilaisia toimijoita, monissa erilaisissa tehtävissä. Perhetyön lähellä olevia käsitteitä on lukematon määrä. Puhutaan esim. perhekuntoutuksesta, perhetukityöstä, ohjaavasta perhetyöstä, toiminnallisesta avutyöstä, tehostetusta perhetyöstä ja perhehoitotyöstä. Ongelmana voidaan pitää sitä, että jäsentymätön perhetyöpuhe ei kerro, mitä perhetyöllä tarkoitetaan, mitä perheissä tuetaan ja millaisiin arvioihin tukeminen perustuu. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 10-11.)

Perhetyön käsitettä on käytetty ja käytetään sosiaalialalla hyvin väljästi ja sillä tarkoitetaan hyvinkin erilaista perheiden kanssa tehtävää työtä. Perhetyö määritellään kaikkeksi sellaiseksi ammatillisesti ja joskus maallikkovoimin tehtäväksi työksi, jonka kohteena ja asiakkaina ovat perheet ja niiden jäsenet yhdessä tai erikseen. Työtä tehdään perheen hyvinvoinnin nimissä ja sitä ohjaa huoli perheiden ongelmista. Perhetyö tunnetaan usein toimintatapana, jonka ideologia perustuu perhekeskeisyyteen. Perhekeskeisyys ja perheen keskeisyys työssä ovat olleet itsestäänselvyksiä, sekä julkilausuttuja että julkilausumattomia periaatteita. Perhetyö antaa myös tarvittaessa palvelujärjestelmän suoman oikeutuksen perheen yksityisyyteen puuttumiseen. (Nätkin & Vuori 2007; Hovi-Pulsa 2011.)

Perhetyön taustalla vaikuttavat sekä historialliset että nykyiset kulttuuriset näkemykset perheestä ja sen merkityksestä yhteiskunnassa. Myös lainsäädännölliset perheen määrittelyt antavat kehyksen perheiden kanssa tehtävälle työlle. Elämä on aina kuitenkin lakeja, määrittelyitä ja näkemyksiä monimuotoisempaa. Perhetyötä tekevät ammattilaiset kohtaavat päivittäin työssään perheiden moninaisuuden. Moninaisuus haastaa sekä viranomaisia että yksittäisiä työyksiköitä ja työntekijöitä pohtimaan, miten kohdata perheiden moninaisuus siten, että tukea tarvitsevat perheet saisivat riittävästi ja oikein kohdennettua apua ja tukea kulloisessakin elämäntilanteessaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.)

Oman näkemykseni mukaan perhetyöhön ei ole valmista kaavaa, jolla työtä tehdään, vaan perhetyö on asiakkaan tarpeiden mukaan työn tekemistä. Ennaltaehkäisevä perhetyö on varhaista puuttumista ja syrjäytymisen ehkäisyä. Perheiden kanssa tehdään työtä ennen lastensuojelun tarpeen syntymistä tai ongelmien puhkeamista. Useimmilla perheillä ennaltaehkäisevän perhetyön tarve on suhteellisen lyhytaikaista, ja perheen ongelmat ovat pienehköjä, tavallisten lapsiperheiden ongelmia. Isompia, tyypillisiä ongelmia perheissä voivat olla äitien väsymys, sekä mahdolliset äkilliset elämäntilanteiden muutokset. Myös fyysiset vaivat voivat oikeuttaa perheen ennaltaehkäisevän perhetyön tuen piiriin.

Perhetyö ei ole vakiinnuttanut paikkaansa sosiaalialan kentällä. Se on edelleen muodostumassa oleva työkenttä, jonka reunaehdot ovat hyvin hajanaiset ja jonka näkyväksi tekeminen vaatii perusteluja. Sen katsotaan vielä joskus olevan jopa arkista puuhastelua, jota voi tehdä kuka tahansa. Työlle ei ole selkeästi yhtenäisiä pätevyysvaatimuksia, eikä työhön ole suoraa koulutusta. Perhetyöntekijöiden koulutustausta vaihtelee. Lähes aina perhetyötä tekevään työryhmään kuuluu eri ammattialojen edustajia. Työntekijät joutuvat rakentamaan sekä uutta työskulttuuria että omaa ammatillista identiteettiään osaksi jo olemassa olevia lastensuojelun työkäytäntöjä. (Hovi-Pulsa 2011, 6-7.)

2.2 Ennaltaehkäisevä - ja lastensuojelun perhetyö – erot ja yhtäläisyydet

Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja taapainoikeudesta annetussa laissa säädetään. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Jäljempänä tässä laissa säädetyn edellytyksin lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon ja huollon järjestämiseksi. (Lastensuojelulaki 2007, 2§)

Ehkäisevän lastensuojelun ja varsinaisen lastensuojelun erottavat kaksi asiaa. Nämä asiat ovat lastensuojelun kriteerit, ja työn tekemisestä vastuussa oleva taho. Niin kauan kuin lastensuojelusta ei olla yhteydessä ehkäisevää lastensuojelua antavaan tahoon, ky-

seessä on ehkäisevä l. ennaltaehkäisevä työ. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän yhteydenotto esimerkiksi päivähoitoon neuvottelun järjestämiseksi asiakasperheen kanssa muuttaa ehkäisevän lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi. (Heino 2008, 15.)

Lastensuojelulain perusteluissa perhetyöllä tarkoitetaan esimerkiksi perheen kotona tehtävää perhetyötä, joka voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua ja tukea erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhetyöllä voidaan mm. tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään, mikäli perheessä on havaittavissa rajattomuutta, tehdä vanhemmuuden arviointia ja järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. Perhetyö on usein käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmä. (Sosiaaliportti i.a.)

Perhetyötä tehdään aina yhteistyössä perheen ja perheenjäsenten kanssa, mutta keskeistä työssä on aina lapsen edun turvaaminen. Osana lastensuojelutyötä perhetyö ei ole pelkästään tukea, vaan kontrollin elementti on aina myös läsnä. Kuitenkin perhetyössä on leimallista lähelle asiakasta viety ja perheen omia voimavaroja tukeva työskentely. (Sosiaaliportti i.a.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävästä perhetyöstä tulee aina tehdä päätös. Tukitoimen järjestäminen tavoitteineen on kirjattava asiakassuunnitelmaan. Perhetyön tulee olla mahdollisimman tavoitteellista ja suunnitelmallista. Työskentelyn tarve ja tavoitteet kartoitetaan yleensä heti työskentelyprosessin alkaessa. Työskentelyn suunnitelmat laaditaan aina yhdessä perheen kanssa. Tällä pyritään myös motivoimaan ja sitouttamaan perhettä yhteiseen työskentelyyn. (Sosiaaliportti i.a.) Perhetyön alkukartoitus on joskus tarkoituksenmukaista tehdä samassa yhteydessä kuin lastensuojelutarpeen selvitys. Perhetyön alkukartoitus ei kuitenkaan voi korvata lastensuojelulain mukaista lastensuojelutarpeen selvitystä. (Lastensuojelulaki 2007.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävän perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi kriisitilanteen laukaiseminen, uusien ongelmien ehkäiseminen tai tilanteen korjaaminen. Joskus tarvitaan lapsen ja perheen pitkäaikaista tukemista ja kannattelua, jotta lapsen kotona asuminen edelleen mahdollistuisi. Perhetyön kestolle ei ole olemassa selkeitä määräaikoja. Perhetyön tarvetta on kuitenkin syytä arvioida uudestaan, jos noin

vuoden työskentelyssä ei tavoitteiden mukaista edistymistä ole tapahtunut. (Sosiaaliportti i.a.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on kunnan peruspalveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa, ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Erityistä tukea voidaan järjestää kunkin hallintokunnan sisällä tai hallintokuntien välisenä yhteistyönä. (Lastensuojelun keskusliitto 2010.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön perustehtävänä ovat varhaisen puuttumisen periaatteet, arjen sujumista tukevat palvelut ja perheen hyvinvointia ylläpitävät palvelut. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on perheiden elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. Perhetyö voi liittyä vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Mahdollisia ennaltaehkäisevän perhetyön toimintamuotoja voivat olla esimerkiksi äiti-lapsikahvilat, vertaisryhmätoiminta ja harrasteryhmät. Perhettä autetaan kokonaisuutena huomioiden jokaisen perheenjäsenen yksilölliset tarpeet. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–33; Veistilä 2009.)

Ennaltaehkäisevässä työssä korostuu avunsaannin oikea-aikaisuus: eri palvelupisteiden työntekijöiden on osattava kuulla ja havainnoida avuntarvetta (Heino, Berg & Hurtig 2000, 190). Ennaltaehkäisevästä perhetyöstä puhuttaessa puhutaan usein myös varhaisesta puuttumisesta. Käsite ymmärretään toimimiseksi mahdollisimman varhain, mahdollisimman avoimesti ja mahdollisimman hyvässä yhteistyössä ongelmatilanteiden ehkäisemiseksi. Olennaista on toimia silloin, kun mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on runsaasti. Varhainen puuttuminen on varhaista vastuunottoa omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Kaikilla kunnan viranomaisilla on velvollisuus pyrkiä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiper-

heiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

2.3 Perhetyön historiaa Suomessa

Ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön historia on hyvin pitkälti yhteinen maamme historiassa. Nykypäivän perhetyön voidaan yhä sanoa etsivän paikkaansa yhteiskunnan palvelujärjestelmässä. Perhetyön historia ulottuu kauas. Perhetyön voidaan katsoa rakentuneen erilaisten historiallisten vaiheiden kautta. Perheiden tuen tarve on vaihdellut ja perheen tukemisessa voidaan nähdä erilaisia painotuksia historian eri vaiheissa. (Hovi-Pulsa 2011, 53.)

Perhetyön historiaa ei voi kuvata täysin yhtenäisenä kertomuksena, koska se koostuu hyvin erilaisista tapahtumista. Perhetyön historiaa leimaa yhteiskunnalliset murrosvaiheet, hyvinvointivaltion rakennemuutokset, perherakenteiden ja perheen merkityksen vaihtelu ja erilaiset ammatilliset pyrkimykset. Enemmän kuin tietyn kentän tai toiminnan kattavana käsitteenä, perhetyötä voidaan ajatella työnä, jonka avulla voidaan lähestyä monentasoisia perheiden ja ammattilaisten suhteisiin liittyviä prosesseja. (Nätkin & Vuori 2007, 16-17.)

Vuonna 1763 annetussa hospitaali- ja lastenkotiasetuksessa voi nähdä ajatuksia lastensuojelusta ja ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Tämä laki antoi määräyksiä turvattomien lasten hoidosta. Laki painotti kotona tapahtuvan hoidon tukemista, mutta oli kuitenkin pääasiassa taloudellista avustamista. Köyhien ja turvattomien lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvät kysymykset alkoivat kuitenkin saada yhä enemmän jalansijaa. Vuonna 1763 annettua asetusta voidaan pitää myös ensimmäisenä lastensuojelulakina. (Pulma 1987, 18-23.)

Vanhempainkasvatus on kuulunut 1700-luvulta alkaen suomalaiseen lastensuojeluun. Siihen on eri aikoina liittynyt erilaisia painotuksia, ja sitä on kirjallisuudessa kuvattu erilaisin termein. Se on kuitenkin johdonmukaisesti nähty sosiaalisen ennalta ehkäisyn välineeksi. Se on ollut muita toimintamuotoja edeltävää työtä, jonka avulla ehkäistään

lastensuojelullisten ongelmien pahenemista ja intervention tarvetta. (Hämäläinen 1992, 233.)

1900-luvun alussa sivistyneistön naiset opettivat työläisperheille kotien hygieniaan liittyviä taitoja. Esimerkiksi Marttaliiton toiminnassa näkyivät selvästi perhetyön kansalliset tavoitteet, äitikeskeisyys, siisti ja puhdas koti, jotka toivat silloisen ihanneperheen näkyviin. Tuolloin alettiin kiinnittää huomiota kotitalouden ja kodinhoidon erityiseen yhteiskunnalliseen merkitykseen. Työläiskodin äitejä ohjattiin siisteyteen ja säästäväisyyteen. Suojelukasvatus määriteltiin siveellisessä suhteessa laiminlyödyille, ruumiillisesti huonohoitaisille ja pahoinpidellyille sekä pahantapaisille lapsille yhteiskunnan puolesta annettavaksi erityiseksi suojeluksi ja kasvatukseksi. (Pulma 1987, 107). Mielestäni Marttaliiton toiminta on ollut lähihistoriassa ennaltaehkäisevää perhetyötä, koska äitikeskeisyys ja kodinhoito ovat painottuneet vahvasti.

Vuonna 1931 oli ollut kodinhoitajatoiminnan kokeiluja joissakin kunnissa. Vuonna 1939 käynnistyivät myös ensimmäiset Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämät kodinhoitajatyön kurssit. (Pulma 1987, 241.) Kodinhoidon tarkoituksena oli tarjota varattomien ja monilapsisten perheiden äideille työvoima-apua ja valistusta kodin- ja lastenhoidossa (Reijonen 2005, 8). Toisen maailmansodan jälkeen alettiin lastensuojelun piirissä enenevästi puhua lastenhenkisen hyvinvoinnin edistämisestä (Hämäläinen 1992, 177).

1960-luvun sosiaalipolitiikassa suuntauduttiin palvelujärjestelmän luomiseen ja perinteisen sosiaalihuollon tarpeen vähentämiseen ongelmia ehkäisevän palvelun avulla. Lastensuojelussa yleistyi ennakoivia korostava ajattelutapa. Kunnallisen lastensuojeluorganisaation edellytykset ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseen olivat vähäiset. (Hämäläinen 1992, 183.)

Sosiaalihuollon periaatekomitean komiteanmietintö valmistui 1971. Siinä nimettiin perhekeskeisyys, jatkuvien ihmissuhteiden tärkeys sekä koulutuksen, ammattiin valmistumisen ja itsenäistymisen tukeminen lasten ja nuorten huollon keskeisiksi tavoitteiksi. (Pulma 1987, 242.)

Avohuoltoa kehitettiin innokkaasti hoitoideologisista syistä. Toinen syy avohuollon kehittämiseen oli se, että sijoitusmahdollisuudet koko ajan vähenivät (Pulma 1987, 220). Varsinaisen perhetyön voidaan katsoa alkaneen Suomessa vuonna 1976. Tällöin Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sosiaalivaltio käynnistivät tehostetun perhetyön kokeilun, jossa kehitettiin ongelmaperheille suunnattua kotipalvelua. Idea tähän tuli muun yhdyskuntatyön vanavedessä Ruotsista. Lasten- ja kodinhoidon opettamisen lisäksi teemana oli perheen innostaminen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. (Reijonen 2005, 8.)

2000-luvulla ollaan tilanteessa, jossa perhetyötä ja sen tekemistä yritetään jäsentää ja määrittää. Perhetyöhön perustetaan virkoja, mutta varsinaista koulutusta perhetyöntekijäksi ei ole edelleenkään olemassa. Vuonna 2003 jo kolme neljästä kunnasta järjesti perhetyötä ja 13 prosenttia suunnitteli perhetyön aloittamista (Heino 2008, 21). Vuoden 2008 alussa voimaan tullessa uudessa lastensuojelulaissa avohuollon merkitys korostui entisestään ja perhetyö on ensimmäistä kertaa mukana lakitekstissä. Uuden lain myötä lastensuojelun perhetyön rooli palvelukentässä vahvistui. Perhetyö kuuluu niiden avohuollon tukitoimien joukkoon, joita jokaisessa kunnassa on lain mukaan oltava tarjolla perheelle, jossa lapsen kehitys vaarantuu. Perhetyö on laajentunut ja juurtunut paikallisesti lastensuojeluun perhetyöntekijöiden innolla ja kehittäjien tuella. Voidaan sanoa, että toimintamuoto on osoittanut tarpeellisuutensa ja sille on ollut suuri tarve. (Heino 2008, 21.)

2.4 Ennaltaehkäisevän perhetyön työmuotoja

Jyväskylän seudun Perhe-hanke oli vuosille 2005-2008 ajoittuva ennaltaehkäisevä ja lapsiperheiden hyvinvointia edistävä hanke. Hanke toteutettiin kuntien alueelle perustetuissa perhepalveluverkostoissa kuntien eri toimialojen sisällä ja välillä, seurakunnan, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä sekä vanhempien, vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä. Kumppanuuden avulla kehitettiin perheille varhaisen tuen ja matalan kynnyksen palveluita ja toimintamuotoja. Toimintamuotoina olivat esimerkiksi neuvolan ja päivähoiton perhetyö, perhevalmennus, perheiden avoimet kohtaamispaikat, vertaisryhmät ja tapahtumat perheiden omilla asuinalueilla. (Jyväskylä i.a.) Perhe-

hankkeen myötä Toivakan lähikunnissa on aloitettu ennaltaehkäisevän perhetyötä mm. neuvolan perhetyönä.

Aloittaessani ennaltaehkäisevänä perhetyöntekijänä Toivakan kunnassa haastattelin lähikuntien: Hankasalmen, Konneveden, Kangasniemen, Joutsan, Jyväskylän ja Laukaan ennaltaehkäiseviä perhetyöntekijöitä sähköpostitse luodakseni kuvaa siitä, mitä kaikkea ennaltaehkäisevä perhetyö voikaan olla. Haastatteluissa tuli esiin ennaltaehkäisevän perhetyön moninaisuus ja pirstaleisuus. Työmenetelmiä on vähintään yhtä monta kuin on työntekijöitäkin. Osassa kuntia perhetyöntekijä teki sekä ennaltaehkäisevää että lastensuojelun perhetyötä, osassa taas palvelu oli eriytetty. Ennaltaehkäisevä perhetyö kohdistui pääsääntöisesti perheisiin, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Varsinaisia ennaltaehkäiseviä perhetyöntekijöitä ei ollut joissakin kunnissa ollenkaan, vaan työtä tehtiin kotipalvelun työ. Suurimmassa lähikunnassa, Jyväskylässä, perhetyöntekijöitä on useita.

Ennaltaehkäisevän perhetyön menetelmiin kuuluu lähikunnissa moninaiset työtehtävät. Esimerkiksi Konnevedellä ennaltaehkäisevä perhetyöntekijä osallistuu MLL:n perhekahvilaan 2 krt/kk. Hän pitää laulutunneita lapsille vanhempineen, jonka jälkeen on vapaata jutustelua. Tilanteessa toteutuu matalan kynnyksen kohtaaminen. Usein työ kohdistuu lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseen, eroperheen lasten tapaamispuumiin, lapsen käyttäytymiseen liittyviä pulmiin, sekä suomen kielen oppimisen ja kotouttamisen tukemiseen. (Tuija Mehto, henkilökohtainen tiedonanto 11.1.2012.)

Ennaltaehkäisevä työ perheissä on lähipaikkakunnilla suunnitelmallista ohjausta, neuvontaa, keskustelua ja myös huokaisutauon tarjoamista uupuneelle äidille. Tehdään yhdessä kotitöitä, ohjataan harrastuksiin ja muihin mahdollisiin palveluihin. Perhetyöntekijä saattaa opastaa konkreettisesti lapsen kylvetystä ja kapalointia. Maahanmuuttajaperheiden kanssa valmistetaan yhdessä lapselle sopivaa ruokaa. Perhetyöntekijä voi yhdessä asiakkaan kanssa lähteä tutustumaan vertaisryhmätoimintaan kuten perhekerhoihin, ekavauvaryhmiin tai saattaa muihin palveluihin, kuten perheneuvolaan. Pääpaino työskentelyssä on kuitenkin keskustelulla, jonka tavoitteena on vahvistaa asiakkaan vanhemmuutta ja elämänhallintaa. Yhteistyötä tehdään mm. päivähoidon, koulun, TE-keskuksen ja terveystalvelujen kanssa, perheiden tarpeet huomioiden. (Sari Paananen, henkilökohtainen tiedonanto 14.1.2012)

3 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ TOIVAKAN KUNNASSA

3.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakassa

Jyväskylän seudun Perhe-hanke oli vuosille 2005-2008 ajoittuva ennaltaehkäisevä ja lapsiperheiden hyvinvointia edistävä kumppanuushanke, jonka avulla luotiin suuntaviivoja matalan kynnyksen palveluille. Ennaltaehkäisevä perhetyö pohjautuu Kaste-ohjelmaan, joka on sosiaali- ja terveysministeriön kansallinen kehittämisohjelma joka toimii strategisena ohjausvälineenä sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Ohjelma linjaa ne toimenpiteet, joiden toteuttamiseen hallitus on sitoutunut sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi ohjelmakaudella. Kaste-ohjelma toimii "sateenvarjona" muille samaan aikaan käynnissä oleville alan kehittämisohjelmille. Paikallisena hankkeena toimii lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke Itä- ja Keski-Suomessa. Hankkeen tavoitteena on kehittää lasten ja perheen palveluita joustaviksi ja vaikuttaviksi. Palveluiden kehittämissä painotetaan lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä varhaista puuttumista ja tukemista. Hanke uudistaa kuntien palveluja ja ammattilaisten työtä, jotta lapset, nuoret ja perheet saavat suunnitelmallista, oikea-aikaista ja asiantuntevaa palvelua. Lasten, nuorten ja perheiden vaikutusvaltaa heille kuuluvien palveluiden toteuttamiseen vahvistetaan. Ammattihenkilöstön toimintaa kehitetään monipuolisilla työmuodoilla. Kaste-ohjelmalla luodaan uudenlaisia toimintamalleja ja pilotteja kehitetään yksittäisten kuntien tai kuntaryhmien kanssa. (Keski-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus 2012.) Toivakan kunta osallistuu Lapset ja perheet Kaste-hankkeeseen, jossa painotetaan ennaltaehkäisevää puuttumista (Toivakka 2010).

Toivakan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2011 - 2012 todetaan, että perheiden auttamiskeinoja kehitetään: uupuneille vanhemmille tai kriisitilanteissa täytyy turvata avun saanti nopeasti. Useilta lapsilta puuttuu turvaverkosto. Ennalta ehkäisevän perhetyön parempi saatavuus tulee turvata ja olla erillisenä lastensuojelullisesta perhetyöstä. Vuonna 2010 kunta ei vielä pystynyt tarjoamaan varsinaista ennaltaehkäisevää palvelua. (Toivakka 2010.)

Aiemmin Toivakassa on tehty ennaltaehkäisevää perhetyötä lähinnä neuvolan ja kotipalvelun työnä. Pääosin perhetyö on ollut lastensuojelun perhetyötä, joka on johtunut lastensuojelun tarpeesta tai lastensuojelun tarpeen kartoittamisesta. Siksi sana perhetyö

saattaa olla leimaava: aiemmin Toivakassa on ollut vain lastensuojelun perhetyöntekijä. Perhetyö-sana saattaa aiheuttaa asiakkaisissa ihmetystä, sillä se liitetään edelleen vahvasti lastensuojeluun ja sosiaalityöhön. Ennen varsinaisen, ennaltaehkäisevän työn aloittamista Toivakassa ennaltaehkäisevää työtä Toivakassa tekivät neuvola ja kouluterveydenhuolto, kunnan varhaiskasvatus ja päivähoito, Toivakan peruskoulu ja koulun erityisopetus, perheneuvola, sosiaalityö, vapaa-aika toimi sekä kolmas sektori, mm. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL), 4H-kerho, urheilujärjestöt, Toivakan Taide- ja Musiikkikoulu, evankelis-luterilaisen seurakunnan järjestämä lapsi- ja nuorisotyö, helluntaiseurakunta ja kyläseurat. Nykyään ennaltaehkäisevä perhetyöntekijä toimii yhteistyössä edellä mainittujen toimijoiden kanssa.

Ennaltaehkäisevä perhetyö Toivakassa on moniammatillista työtä. Perhetyöntekijänä kysyn aina asiakkaalta luvan, saanko keskustella hänen asioistaan muiden tahojen, lähinnä neuvolan, koulun, erityisopettajan tai sosiaalitoimen, kanssa. Useimmiten asiakkaat antavat luvan, koska he kokevat, että mitä enemmän esimerkiksi neuvolan henkilöstöllä on heidän perheensä asioista tietoa, sitä parempaa palvelua he saavat.

Ennaltaehkäisevää perhetyötä on mainittu terveydenhuoltolaissa. Terveydenhuoltolaki velvoittaa toteuttamaan palveluissa yhdenvertaista saatavuutta, laatua ja potilasturvallisuutta sekä vahvistamaan perusterveydenhuollon toimintaedellytyksiä sekä parantamaan kunnan eri toimijoiden välistä yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä. Lain 15:sta pykälä määrittelee neuvolapalvelut. Ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulmasta lakiin on kirjattu neuvolapalveluihin kuuluvan vanhemmuuden ja perheen hyvinvoinnin tukemisen sekä lapsen ja perheen erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen varhaisen tunnistamisen ja lapsen ja perheen tukemisen sekä ohjaamisen. Lain mukaan neuvolapalveluja tulee järjestää yhteistyössä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja muun sosiaalihuollon, erikoissairaanhoidon ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Lisäksi laki sisältää ajatuksen toimintayksikön johtamisesta. Johtamisessa tulee olla moniammatillista asiantuntemusta, eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä sekä hoito- ja toimintatapojen kehittämistä. (Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.)

Ennaltaehkäisevä perhetyö ja lastensuojelun perhetyö kulkevat tiukasti käsi kädessä Toivakassakin: mikäli ehkäisevän lastensuojelun piirissä toimivalla herää huoli lapsen

hyvinvoinnista, tulee heidän tehdä ilmoitus lastensuojeluun. (Lastensuojelulaki 2008.) Perheen yksityisyyteen puuttumisen lakisääteiset ehdot on tarkoin määritelty. Lastensuojelulaki määrittää selkeästi, millaisissa tapauksissa ympäristön on puuttuttava perheen elämään, tehtävä lastensuojeluilmoitus tai esimerkiksi huostaanotto. Perheintervention moraalinen oikeutus voidaan suoraan johtaa lastensuojelun perusluonteesta: kyse on pahan ehkäisemisestä, joka aiheutuu lapsen kannalta riittämättömästä huolenpidosta tai kaltoin kohtelusta (Hämäläinen 2011, 58). Toisaalta laissa määritellään myös se, milloin perhe-elämään saa puuttua. Laissa määritellään siis juridisen intervention ehdot, eli ne rajat, joiden puitteissa lastensuojelun perhetyötä voidaan tehdä. Lastensuojelun perhetyö on monella tasolla sidoksissa hyvinvointivaltioon ja sen palvelujärjestelmään. Lastensuojelutyön arkea ohjaavat yhteiskunnan poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset ehdot. Se, millaisena perheen ja valtion suhde nähdään, vaikuttaa lastensuojelun ideologiaan ja sitä kautta lastensuojelutyön arkeen.

3.2 Teoreettiset lähtökohdat ja työmuodot

Tehdessäni perhetyötä pyrin tekemään sitä ekokulttuurisen ja kulttuurisen teorian näkökulmasta. Valitsin ekokulttuurisen ja kulttuurisen teorian myös opinnäytetyön lähestymistavaksi, koska minun tulisi muistaa ammattilaisena, että jokainen perhe on yksilöllinen kokonaisuus. Nämä teoriat ovat siis työtä tehdessäni kaiken toiminnan taustalla: henkilökohtaiset mielipiteeni eivät saa vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen, vaan jokainen perhe on oma kokonaisuutensa, jossa on oma toimintakulttuurinsa. Ennaltaehkäisevä perhetyö on monitasoista työtä, jossa tulee huomioida perheen tilanne kokonaisuutena, johon perheen ympäristö ja elämänpiiri vaikuttavat. Lisäksi ekokulttuuriseen teorian tutustumalla parannan ammatillista osaamistani.

Perhetyössä teoreettisen perustan työstäminen on tarpeellista, koska perhetyöhön ja sen tekemiseen ei ole olemassa valmista mallia vaan työntekijöiden on koko ajan kehitettävä itseään ja työmenetelmiä, sekä oltava kuulevana ammattilaisena perheen arjessa. Teoriat kulkevat käsi kädessä, ekologinen teoria tutkii lapsen kehitystä, ja ekokulttuurinen teoria täydentää ekologista teoriaa.

Urie Bronfenbrenner kehitti ekologisen teorian kuvaamaan sitä kokonaisuutta, joka vaikuttaa ympäristön kautta lapsen kehitykseen. Lapsen kehitys nähdään lapsen ja hänen ympäristönsä välisenä jatkuvana, monitasoisena vuorovaikutustapahtumana. (Bronfenbrenner 1979, 16.) Ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulmasta lapsen vanhemmat sekä muut tasot vaikuttavat lapsen kehitykseen ja sitä kautta myös perheen toimintaan.

Ekologisessa teoriassa tarkastellaan lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta neljällä eri tasolla, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ensimmäinen taso on mikrosysteemi, eli lapsen lähipiiri. Siihen kuuluu kodin lisäksi päivähoito ja koulu. Mikrosysteemin vaikutukset lapsen kehitykseen ovat suoria. Toinen taso on mesosysteemi, joka koostuu niistä ympäristöistä, joissa lapsi elää. Näitä ympäristöjä ovat mm. sukulaiset, ystävät, viranomaiset, neuvola jne. Mesosysteemiin liittyy mikrosysteemissä toimivien aikuisten välinen yhteistyö ja vuorovaikutus. Mesotason vuorovaikutusta on esimerkiksi vanhempien ja päivähoiton välinen vuorovaikutus. Kolmas taso on ekosysteemi, joka rakentuu yhteiskunnan tukijärjestelmistä sekä aikuisten työoloista. Näillä on vaikutusta arkeen ja välillisesti lapsen kehitykseen. Neljäs, ja viimeinen taso on makrosysteemi, joka koostuu yhteiskunnallisista asioista, lainsäädännöstä sekä palvelujärjestelmästä. Makrosysteemiin liittyy myös käsitys arvoista ja kulttuurista. Lapsen ympäristön ekotaso ja makrotaso vaikuttavat hänen kehitykseensä välillisesti. (Rantala 2002, 20-21.)

Ekokulttuurisen teorian perustana on 1970-luvulla kehitetty psykokulttuurinen malli, jossa on liitettyä useita eri teorioita yhteen. Ekokulttuurisen teorian sanotaan olevan sovellettavissa kulttuurisesti erilaisen kasvu ympäristöjen vertailuun ja analysointiin (Määttä 2001, 78-79.) Perhe nähdään ekokulttuurisessa teoriassa osana yhteiskunnallista kontekstia, mutta myös omaan elämäänsä aktiivisesti vaikuttavana yksikkönä. Perheen arkeen ja lähiympäristöön liitetään olennaisena osana kulttuuri, jonka vaikuttavina tekijöinä ovat erilaiset arvot ja uskomukset. samoin perheiden arkeen vaikuttavat myös taloudelliset ja sosiaaliset tekijät. Näiden lisäksi uskotaan, että perhe luo jatkuvasti omaa kulttuuriaan. (Rantala 2002, 21-23.)

Ekokulttuurisessa teoriassa uskotaan, että jokaisella perheellä on oma perhekulttuurinsa, joka muodostuu niistä asioista joihin perhe uskoo, ja joita perhe arvostaa. Näistä asioista koostuvat perheteemat, joita perheet toteuttavat arkipäivässään. Teemoja, jotka ohjaavat arkea, voivat olla esimerkiksi perheeseen kohdistuvat interventiot, harrastukset, van-

hempien työ, lasten menot tai sosiaalisen hyvinvoinnin koostaminen. Jokaisessa yhteisössä on omat käsityksensä siitä, millaista normaalin perhe-elämän pitäisi olla. Ekokulttuurisen teorian mukaan perhe ei mukaudu kaikkiin ympäristön vaatimuksiin, vaan valitsee itselleen sopivimmat. (Rantala 2002, 21-23.)

Ammattilaiselle perhekulttuurin ymmärtäminen on suuri haaste. Perhekulttuurin ymmärtäminen antaa vastauksen kysymykseen, miksi vanhemmat toimivat tietyllä tavalla. On tärkeää, että perheen kanssa toimiva ammattilainen ymmärtää, miksi perhe toimii, kuten toimii. Ammattilaisen ei tarvitse hyväksyä perheen toimintatapaa – vain ymmärtää se. (Määttä 2001, 83.) Esimerkkinä ekokulttuurisen teorian asiakastilanteesta voisi olla seuraava tilanne, joka näyttää erilaiselta äidin, lapsen ja työntekijän silmin katsottuna. Perhe on elänyt arkeaan ehkä jo vuosikaudet siivoamattomassa ja pyykkivuorten täyttämässä kodissa, jossa ruokailu tarkoittaa sitä, että jokainen lämmittää einesateriansa silloin kun ehtii, jos ruokaa ylipäättään on. Äidille ja lapselle tämä arki on tavanomaista, työntekijälle perheen arki näyttäytyy kaoottisena ja lapsen hyvinvointia uhkaavana. Oleellista olisi löytää yhteinen ymmärrys perheen tilanteesta ja siitä, miltä arki näyttää lapsen hyvinvoinnin kannalta tarkasteltuna. (Hovi-Pulsa 2011, 88-89.)

Toisena esimerkkinä teorioiden soveltamisesta käytäntöön voisi pitää Hovi-Pulsan (2011) kuvaamaa esimerkkitilannetta perheen sisäisen vuorovaikutuksesta ja tunteiden ilmaisusta. Esimerkissä isän käyttäytyminen muuta perhettä kohtaan on aggressiivista, kovaäänistä ja uhkailevaa. Vanhemmat tulkitsevat tilanteet tavanomaiseksi välienselvittelyksi, joihin perheessä on jo totuttu. Vanhemmat eivät näe tilanteessa mitään poikkeavaa, eivätkä mitään sellaista, mihin pitäisi ulkopuolelta puuttua. Työntekijä kuitenkin tulkitsee vuorovaikutuksen perheväkivallaksi, alistamiseksi ja vallankäytöksi suhteessa muihin perheenjäseniin. Lapsi näkee tilanteen pelottavana. Arkilähtöisen työskentelyn edellytys on yhteisen tulkintahorisontin löytyminen. Jo se, että vuorovaikutuksen osapuolet tajuvat, että tilanteessa saattaa olla useampia tulkintoja auttaa eteenpäin. (Hovi-Pulsa 2011, 89.)

Hyvään ammattitaitoon kuuluu metakulttuurinen tietoisuus eli kyky tunnistaa omaa ja muiden arkipäivää ohjaavat kulttuuriset uskomukset ja teemat. Tavoitteena on kulttuurisen kompetenssin hankkiminen, joka tarkoittaa sen oivaltamista, että myös kulttuuri muuttuu jatkuvasti. Ammattilaisen ei voi omaksua pelkästään kulttuurisia stereotyyppioita

vaan hänen pitää ymmärtää, että jokaisesta määritellystäkin ryhmästä löytyy yksilöllisesti tehtyjä ratkaisuja. (Määttä 2001, 84–85.)

Erilaiset ennaltaehkäisevät lastensuojelutoimet ja esimerkiksi avohuollon tukitoimena toteutettu perhetyö edustavat huolehtivaa kontrollia, joka ei loukkaa ihmisen autonomiaa, ja jota ei tarvitse erikseen perustella. (Hämäläinen 2011, 52.) Bronfenbrennerin ekologinen teoria ohjaa mielestäni ennaltaehkäisevää perhetyötä. Lapset kehittyvät systeemimme sisällä. Yhteiskunnan eri tasoilla on vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä. Jos kaikki tasot pyrkivät ennaltaehkäisevään työhön, suurella todennäköisyydellä lapset kasvavat ja kehittyvät ilman suurta huolta syrjäytymisestä. Tämä kuitenkin edellyttää mikrosysteemin, eli kodin ja makrosysteemin, eli koko ympäröivän yhteiskunnan saumatonta yhteistyötä.

3.3 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi

Hyvin usein asiakkaan yhteydenotto tulee viranomaistaholta: neuvolan terveydenhoitajalta, opettajalta, sosiaalityöntekijältä tai päivähoidon henkilöstöltä. Yhteydenottaja on kysynyt asiakkaalta, saako heidän perheelleen pyytää matalamman kynnyksen apua. Tällöin on muodostunut luonteva moniammatillinen verkosto jo ennen ennaltaehkäisevän perhetyön alkamista.

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuus alkaa yleensä Toivakassa siten, että neuvolan terveydenhoitaja suosittelee perheelle yhteydenottoa ennaltaehkäisevään perhetyöntekijään. Perheestä joko vanhempi tai vanhemmat soittavat, ja keskustelevat perheen tilanteesta puhelimitse. Yhteydenotto perheeseen saattaa tulla toisella tavoin neuvolan terveydenhoitajalta: hän kysyy perheeltä luvan antaa esimerkiksi perheen äidin puhelinnumeron ennaltaehkäisevälle perhetyöntekijälle. Tällöin perhetyöntekijä ottaa puhelimitse perheeseen yhteyttä, ja sopii jatkokäytännöistä perheen kanssa.

Yhteydenottoja saattaa tulla myös koulun kautta: opettaja ottaa yhteyttä huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista, sekä varhaiskasvatuksen puolelta, päivähoidon henkilöstön edustaja ottaa yhteyttä huolen herätessä.

Kartoituskäynti, jossa perheen tilanne käydään seikkaperäisemmin läpi, sovitaan ensimmäisen puhelun aikana mahdollisimman lyhyen ajan päähän. Yleensä kartoituskäynti järjestyy noin kahden viikon sisällä perheen yhteydenotosta. Mikäli perheen tilanne vaikuttaa haastavalta, pyritään kartoituskäynti tekemään saman viikon aikana, jolloin yhteydenotto tulee.

Kartoituskäynnillä pyritään keskustelemaan perheen tilanteesta mahdollisimman laajasti. Tällöin perhetyöntekijä tekee päätöksen, aloitetaanko perhetyö, ja jos aloitetaan, millä aikataululla, sekä kuinka usein perhetyö on tarpeellista. Näistä asioista keskustellaan avoimesti perheen kanssa luottamuksellisen suhteen syntymiseksi. Kartoituskäynnillä pyritään antamaan myös palveluohjausta: mikäli perheen tilanne perhetyöntekijän silmin on esimerkiksi taloudellisesti hankala, voidaan miettiä, olisiko perheen mahdollista hakea toimeentulotukea, tai onko perhe hakenut esimerkiksi Kelalta etuudet, joihin perhe on oikeutettu. Lisäksi kartoituskäynnillä saattaa tulla puheeksi terveydelliset seikat, jolloin perhe ohjataan keskustelemaan joko neuvolan terveydenhoitajan tai omalääkärin kanssa. Kartoituskäynnillä perhetyöntekijä kysyy perheeltä myös luvan, saako keskustella perheen asioista muiden perhettä lähellä olevien tahojen kanssa. Näitä ovat mm. neuvolan terveydenhoitaja, koulutoimi, koulun terveydenhoitaja, esiopetus, päivähoito ja sosiaalitoimi.

Perhetyön asiakkuus kestää muutamasta kotikäynnistä useisiin kuukausiin. Perhetyön on tarkoitus löytää perheen vahvuudet, jotta perhe jaksaisi omassa arjessaan mahdollisimman hyvin. Ennaltaehkäisevän perhetyön haasteena on se, että useilla toivakkalaisilla pikkulapsiperheillä ei ole lähiomaisia, kuten isovanhempia tai vanhempia lähiseudulla, eikä myöskään ystäviä tai tuttaviamia, joilta voisi pyytää esimerkiksi lyhytkestoista lastenhoitoapua.

Moniammatillista yhteistyötä perheen, päiväkodin ja kouluverkoston kanssa kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Vanhemmat ja yhteiskunnassa lasten hyvinvoinnista huolehtivat tahot ovat olleet monin tavoin tekemisissä niin kauan, kun yhteiskunnassa on tarjottu perheille lapsiin liittyviä palveluita. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja varhaiskasvattajien tietoista sitoutumista toimintaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi. Kasvatuskumppanuus on tasavertaista yhteistyötä van-

hempien ja päivähoidon välillä. Sen lähtökohtana on lapsen tarpeiden ja lapsen edun toteutuminen. (Vasu 2005, 29-31.)

Kasvatuskumppanuus-termiä ja ajatusta voisi pyrkiä ajattelemaan Toivakan kunnassa laajemminkin: kasvatuskumppanuus lähtisi lapsen syntymästä yhteistyössä neuvolan kanssa. Perheiden edun mukaista olisi saada mahdollisimman matalan kynnyksen apua niin oikea-aikaisesti kuin mahdollista. Ajatuksen tasolla tämä toimii jo: Toivakassa toimii Toivakan Lasten Hyvinvointiryhmä TLH, joka kokoontuu noin parin kuukauden välein. TLH koostuu lasten kanssa työskentelevistä henkilöistä: mm. erityisopettaja, koulun terveydenhoitaja, neuvolan terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, nuoriso-ohjaaja ja varhaiskasvattaja. TLH pyrkii edistämään lasten ja nuorten asemaa kunnassa, sekä puuttumaan mahdollisesti esiin tuleviin epäkohtiin. TLH:n toiminta pyrkii ennaltaehkäisemään ongelmia kunnassa.

Toivakan kunnan on lapsiluku vuosien 2009 – 2011 välillä on kasvanut yli prosenttiyksiköllä: vuonna 2009 0 – 6 -vuotiaiden osuus väestöstä on ollut 8,7 %, kun vuoden 2011 lopussa lukema on ollut jo 9,9 % (Sotkanet i.a).

Toivakan kuntaa kuvaavat tilastotiedot eivät ole keskeisiä, sillä niistä löytyy tarvittaessa tietoa muualtakin. Asukasluku, lasten määrä ja kunnan rakenne on kuitenkin asioita, joiden avulla voidaan hahmottaa millaisia erityistarpeita kunnassa mahdollisesti on.

3.4 Tavoitteet

On tärkeää miettiä, miten perhetyön tavoitteet laaditaan. On tärkeää huomioida näkökulma: tehdäänkö työtä asiakkaan näkökulmasta vai työntekijän näkökulma. Pitää myös muistaa, että perhetyöntekijän näkökulma ei tarkoita automaattisesti asiakkaan kannalta oikeaa näkökulmaa. Perhetyön alkaessa työlle asetetaan instituution, sosiaalitoimen taholta, tietyt päämäärät ja tavoitteet, joilla pyritään vastaamaan lastensuojelun tarpeeseen. Usein tavoitteiden laadinnan ja työskentelyn pohjaksi määrittävät ne ongelmat, joita yhteiskunnalla on asiakkaan kanssa, kun taas asiakkaan arjen näkökulmasta ongelma määrittyy toisin. Se, että nuori ei käy koulussa ja käyttäytyy väkivaltaisesti voi ollakin yhteiskunnan nimeämä ongelma. Nuoren arjesta käsin tarkasteluna pääasiallinen

ongelma voi olla koulukiusaaminen, masennus, mihinkään kuulumattomuuden ja huononmuuden tunne. Äidin vetämättömyys tai aggressiivinen käytös ja se, ettei hän huolehdi perheen arjen sujuvuudesta ja strukturista voi olla yhteiskunnan nimeämä ongelma. Äidin arjesta käsin tarkasteltuna ongelmana voi olla masennus ja riittämättömyyden tunne. (Hovi-Pulsa 2011, 96.)

Se, millaisena asiakkaan arki näyttäytyy työntekijälle, ei välttämättä vastaa lainkaan asiakkaan kokemusta omasta arjestaan. Oleellista ei ole se, kumman näkemys on oikea tai väärä, vaan oleellista on löytää yhteinen ymmärrys siitä miltä arki tai esimerkiksi vanhemmuus näyttää. Tähän on jo kehitetty erilaisia tapoja käydä näitä asioita yhdessä perheen kanssa läpi. Esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta, erilaiset kortit, menneisyysmatkailu, aikajana jne. Lasten kanssa työskentelyyn on kehitetty omia välineitä. Paljon käytettyjä ovat esimerkiksi sadutus ja piirtäminen, joilla pyritään tavoittamaan lapsen kokema todellisuus. (Hovi-Pulsa 2011, 88.)

Perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi se, että normaaliin päivään kuuluu aamiainen, kouluunlähtö, lounas, läksyt, illan kotiintuloajat ja nukkumaanmeno. Arjen strukturiin liittyviä asioita ovat myös tiettyjen kotitöiden teko, tavoitteena voi olla kodin puhtaudesta huolehtiminen, ruuanlaitto, viikkosiivous jne. Arjen ylläpito ja sujuvuus liittyy läheisesti myös vanhemmuuden tehtävien hoitoon. Perhetyön oleellisena osana on riittävän vahvan vanhemmuuden toteutumisen tukeminen (Hovi-Pulsa 2011, 85.)

Arkinen huolenpito käsitteenä sopii hyvin kuvaamaan myös perhetyön tavoitetta. Tavoitteena on, että huolenpito toimii myös perheiden arjessa, vanhempien ylläpitämänä. Jos arkisessa huolenpidossa on puutteita, tarvitaan ulkopuolista puuttumista perheen arkeen. Puuttumisen luonne on riippuvainen siitä, miten vakavia huolenpidon puutteet ovat. (Hovi-Pulsa 2011, 85.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on usein myös vanhemmuuden tukeminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että vanhempaa kuullaan ja kuunnellaan, hänen kanssaan keskustellaan vanhemmuudesta, pyritään ymmärtämään vanhemman tilannetta, sekä pyritään välittämään vanhemmalle uutta tietoa kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Cutting (1998) on määritellyt vanhemmuuden tukemisen siten, että autetaan perheitä ongelmanratkaisussa, ja estetään uusien ongelmien syntyminen.

4 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksessa selvitän, millaisia tarpeita toivakkalaisilla pikkulapsiperheiden vanhemmilla on ennaltaehkäisevän perhetyön suhteen, ja millaista apua ennaltaehkäisevän perhetyön olisi perheille tarjottava.

Tavoitteeni on

- 1) selvittää millaisia tarpeita perheillä on ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen, sekä
- 2) selvittää millaisia ajatuksia ja toiveita perheillä on ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämisen suhteen.

Tutkimuksen perimmäinen tavoite onkin saada kootuksi tutkittua tietoa, jonka avulla ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan tulevaisuudessa kehittää sekä asiakkaiden että kunnan kannalta toimivammaksi.

Varsinainen aiheeni on tutustua ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiden tarpeisiin Toivakassa. Jatkossa, opinnäytetyön teon jälkeen on tarkoitus kehittää ennaltaehkäisevää perhetyötä toivakkalaisten pikkulapsiperheiden parissa. Pikkulapsiperheillä tarkoitan perheitä, joissa kaikki lapset ovat alle kouluikäisiä. Tutkimustulosten pohjalta voin kehittää ennaltaehkäisevää työtä perheiden tarpeita vastaavaksi, laadukkaammaksi, sekä helposti arvioitavaksi.

Tutkimuskysymysten tarpeellisuus nousi esiin keskustellessani perusturvalautakunnan luottamushenkilöiden kanssa perhetyön sujumisesta. Perusturvalautakuntaa kiinnostaa, mitä ja millaista palvelua kuntalaiset tarvitsevat, kuinka se on toteutettavissa, tuoko ennaltaehkäisevä perhetyö kunnalle säästöjä, ja kuinka asiakkaat kokevat perhetyön vaikuttaneen arkeensa.

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimuksen lähestymistapa on kvalitatiivinen menetelmä. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin pystyn tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja löytämään aiheeseen liittyviä tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161).

Konkreettisesti opinnäytetyössäni haastattelin kahta asiakasryhmää. Tämän perusteella voidaan perhetyötä kehittää parempaan suuntaan. Jatkossa, opinnäytetyön julkaisun jälkeen kehittämisen näkökulma on vahvasti esillä, jotta ennaltaehkäisevä työ tulisi olemaan mahdollisimman laadukasta ja asiakkaiden tarpeita palvelevaa, sekä mahdollisimman helposti saatavaa, matalan kynnyksen palvelua.

Tutkimusmenetelmänä käytin haastattelua, koska se sopi menetelmänä hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Haastattelu antaa mahdollisuuden tuoda ajatuksia esiin vapaasti. Esille voi nousta jotain aivan uusia, tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia näkökulmia. Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, sillä siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Laadullisia asioita etsittäessä ja tutkittaessa vapaamuotoinen sisällön tuottaminen on tehokas menetelmä. Haastattelun etuna on myös se, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt yleensä suostuvat tutkimukseen, ja haastateltavat voidaan tarpeen mukaan tavoittaa uudelleen, mikäli on tarvetta täydentää aineistoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 204–206.) Tutkimushaastattelussa voidaan erottaa kaksi eri perustyyppiä; strukturoitu lomakehaastattelu ja teemahaastattelu. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelua käytetään paljon kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, koska se vastaa hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.) Teemahaastattelusta käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu (Vilka 2005, 101).

Haastattelun lajiksi valitsen teemahaastattelun. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka sisältö ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2009, 208).

Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun näkökohta eli teema-alue on tiedossa ja pääpiirteittäin kysymykset on mietitty, mutta kysymyksille ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä valmiina. Teemahaastattelussa haastattelijalla on mukanaan lyhyet muistiinpanot käsiteltävistä asioista: ranskalaisin viivoin merkatut apukysymykset ja avainsanat, jotta haastattelijan aika ei mene papereiden selaamiseen, vaan kuuntelemiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 203–204.)

Teemahaastattelu edellyttää haastattelijalta asiaan perehtyneisyyttä sekä haastateltavan tuntemusta. Haastattelija tekee haastattelun ohella myös huomioita haastattelun kohteen tulkinnoista ja asioiden merkityksestä. Teemahaastattelu on sosiaalinen puhetilanne, puheelle annetaan tilaa ja eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä käydä samantlaisia keskusteluja. Teemahaastattelua on hyvä käyttää silloin kun aihealue on emotionaalisesti arka tai asia on sellainen, josta haastateltavat eivät ole tottuneet puhumaan, kuten esim. terveysongelmat, arvot ja asenteet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 203-204.)

Koska kyseessä on uudehkon työmuodon kehittäminen, sekä asiakkaiden tarpeiden selvittäminen, valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden kertoa avoimesti ja vapaasti ajatuksistaan ennaltaehkäisevän perhetyön suhteen.

5.2 Aineiston keruu

Aineisto kerättiin Toivakan kunnan alueella asuvia, neuvolan arvion mukaan perhetyötä tarvitsevia pikkulapsiperheitä haastatteleamalla. Alun perin haastateltavien piti valikoitua satunnaisotannalla haastateltaviksi. Käytäntö kuitenkin teki tämän mahdottomaksi: Toivakka on pieni paikkakunta, joten asiakkaat valikoituvat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen haastateltaviksi sitä mukaa, kun asiakkuuksia syntyi.

Ensimmäistä tutkimusongelmaa varten haastattelin seitsemää (n=7) perhettä. Heidän kanssaan asiakkuus oli alkamassa. Perheistä neljä oli ohjattu ennaltaehkäisevän perhetyön piiriin neuvolan kautta, kaksi oli ottanut itse yhteyttä, ja yhden perheen ohjasi tuen

piiriin päivähoiton henkilöstö. Ensimmäisen tutkimusongelman haastattelut tein kesä- ja heinäkuussa 2012. Toteutin teemahaastattelun ennaltaehkäisevän perhetyön alkukartoituksen yhteydessä.

Toiseen tutkimuskysymykseen sain asiakkaat valikoitua satunnaisotannalla siten, että haastattelin perheitä, joiden kanssa tehtiin ennaltaehkäisevää perhetyötä, ja perheitä, joiden asiakkuus oli jo päättynyt. Tarkoituksena oli haastatella kymmentä perhettä. Kaksi ajattelemistani perheistä kuitenkin kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen, joten haastateltavia tuli kaikkiaan 8 (n=8) perhettä. Haastattelut toteutettiin kesä- ja heinäkuussa 2012. Näiden perheiden asiakkuuksista kolme oli päättynyt, asiakkuudet olivat kestäneet tammikuusta huhtikuulle. Viiden perheen kanssa asiakkuus jatkui vielä haastattelujen jälkeenkin.

Tarkoituksena oli haastatella perheitä, joissa olisi useampia lapsia, mutta käytännössä tämäkään ei onnistunut: kaikkiaan kaksi haastatelluista perheistä oli yksilapsisia. Alueellisesti haastateltavia oli ympäri kuntaa, eli haastateltavat eivät rajautuneet esimerkiksi kirkonkylän alueelle. Molempiin tutkimuskysymyksiin sain vastaajia useilta eri haja-asutusalueen kylältä.

Haastateltavia tiedotettiin suullisesti, sekä heitä pyydettiin allekirjoituksellaan vahvistamaan suostumuksensa tutkimukseen. Heille myös kerrottiin tutkimuksesta ja sen kuluista. Teemahaastattelussa voi haastateltava käsitellä asioita, joita hän ei suostumustaan antaessaan ole osannut ajatella. Haastateltavien henkilöllisyys suojattiin käsittelemällä aineistoa siten, että haastateltavaa ei voi siitä tunnistaa. Tutkimuksen tekijän tulee raportoida tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden mielipiteet mahdollisimman totuudenmukaisesti, mutta haastateltavia suojellen. Tutkimuksen raporttiin liitettävistä lainauksista ei saa tunnistaa haastateltavaa. (Kylmä & Juvakka 2007, 149–159.)

Teemahaastattelut (liitteet 1 ja 2) rakentuivat ajatukselle perheiden tarpeiden selvittämisestä. Halusin selvittää perheen tilannetta ylipäätään: tarvitsevatko useampilapsiset perheet enemmän tukea kuin yksilapsiset perheet. Halusin kartoittaa perheiden tuen tarvetta, tukiverkostojen olemassaolo. Lisäksi olin kiinnostunut siitä, kuinka perheet ymmärsivät ennaltaehkäisevän perhetyön käsitteen, ja mitä he odottivat saavansa konkreettises-

ti ennaltaehkäisevältä perhetyöltä. Anoin ja sain tutkimusluvan haastattelujen tekoon Toivakan kunnalta keväällä 2012.

Kokeilin molempia teemahaastatteluja ennen varsinaisia haastatteluja molempiin kohde-ryhmiin toukokuun 2012 lopussa. Koska koehaastattelut sujuivat hyvin, päätin pitäytyä näissä haastattelurungoista: ne antoivat haastateltavalle mahdollisuuden kertoa itse omia tunteuksiaan vapaasti.

Haastattelut tehtiin haastateltavien kodeissa. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Ympäristön haasteet, esimerkiksi puhelimen sointi, tai lasten tarpeet saattoivat hieman häiritä haastattelua. Haastatteluista lyhin kesti viisitoista minuuttia, pisin tunnin ja neljäkymmentä minuuttia. Keskimääräinen haastatteluun käytetty aika oli noin neljäkymmentä minuuttia.

Haastattelutilanteet olivat haastateltavien mielestä kiinnostavia – he kokivat, että saavat äänensä oikeasti kuuluville, ja he olivat oikeasti kiinnostuneita tutkimuksesta. Tilanteet olivat kaiken kaikkiaan positiivisia. Muutamissa tilanteissa asiassa pysyminen oli haastavaa, mutta saimme asian kuitenkin käsiteltyä alusta loppuun. Alun perin oli tarkoitus nauhoittaa haastattelut, mutta koehaastatteluja tehdessäni totesin, että nauhoittaminen saattaa saada henkilöt jännittämään, ja puhe ei välttämättä luista.

5.3 Aineiston analyysi

Teemahaastattelulla kerätty aineisto on yleensä runsas. Mitä syvempi dialogi haastattelijan ja haastateltavien välillä on ollut, sitä laajempi aineisto on. Aineiston rikkaus tekee kin analyysivaiheen mielenkiintoiseksi mutta samalla työlääksi. Analyysivaiheessa aineistosta etsitään merkityksiä ja tehdään tulkintoja. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 135.) Kirjasin haastattelut käsin, ja litteroin nämä materiaalit. Litteroitua materiaalia tuli yhteensä 61 sivua. Haastateltavien kanssa sovin, että mikäli minulle jää kysyttävää, voin ottaa yhteyttä myöhemmin puhelimitse. Haastatteluaineistosta nousi esiin paljon samankaltaisia asioita. Litteroidut haastattelut hävitetään opinnäytetyön julkistamisen jälkeen.

Aineiston analysoinnissa käytin sisällön analyysiä, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta kerätyn aineiston avulla. Käytin apuna luokittelurunkoa, jonka avulla jäsentäsin aineistoa. Luokitteluyksiköksi valitsin sekä yksittäisiä sanoja että pidempiä lausahduksia tai jopa useita lauseita. (Eskola & Suoranta 2003, 185.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä purin aineiston ensin osiin ja sisällöllisesti samankaltaiset osat yhdistettiin. Sen jälkeen aineisto tiivistettiin kokonaisuudeksi, joka vastasi tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtäviin. (Kylmä & Juvakka, 2007, 113.) Opinnäytetyössäni litteroin itse haastattelut sekä kirjoitin raportin. Tällä tavalla toimien saan minimoitua riskin, että ulkopuolinen saisi tietoa haastateltavan asioista.

Laadullisen aineiston analysoijalla on edessään useita valintoja, sillä opinnäytetyön tekeminen on ennen kaikkea päättämistä isoista ja pienistä kysymyksistä. Osa näistä valinnoista on tehtävä jo ennen aineiston keräämistä mutta osa valinnoista liittyy siihen, miten kerättyä aineistoa analysoidaan. Päätökset näistä asioista on voitu tehdä aiemmin mutta ne konkretisoituvat tartuttaessa aineistoon analyysivaiheessa. (Eskola 2010, 181–182.)

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Informaatioarvon lisäämiseen pyritään luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. Laadullisen tutkimuksen ongelmallisin vaihe on aineiston analysointi. (Eskola & Suoranta 2005, 137.) Aineiston analysoinnissa haastavinta oli haastateltujen käyttämä värikäs kieli: samoja asioita kerrottiin monella eri tavalla.

6 TULOKSET

6.1 Ennaltaehkäisevän työn tarve Toivakassa

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, millaisia tarpeita perheillä on ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen. Tehdessäni haastatteluiden sisällön analyysiä nousivat esiin vastausten samankaltaisuudet. Pikkulapsiperheiden vanhempien väsymys on todellista. Eräässä perheessä perheen äiti oli nukkunut kokonaisen yön vauvan syntymää ennen, tämän jälkeen hänen yöunensa oli ollut maksimissaan kahden tunnin pituisia unia. Vauva oli haastatteluhetkellä seitsemän kuukauden ikäinen. Unen puute vaikuttaa fyysiseen jaksamiseen, ja fyysisen jaksamisen ääri rajoilla mentäessä myös henkinen jaksaminen alkaa olla koetuksella.

Perheiden tilanteet ovat monenlaisia. Perhetyön aloittamisen yhteydessä tapahtuvaan perheen tilanteen kartoittamisessa, eli opinnäytetyön ensimmäisen teemahaastattelun aloittavassa kysymyksessä puhuttiin jo paljon perheen jaksamisesta. Kotona oleva vanhempi kokee helposti, että hänen kotona tehtävää kasvatustyötä ei arvosteta. Myös ympäristön paineet koettiin vahvoina, esimerkiksi kodin siisteys tuntui olevan äideille hyvän äitiyden mittari. Pienten lasten kanssa olevien äitien päivät täyttyvät lapsenhoidosta, ja mikäli perheen toinen vanhempi on urasuuntautunut tai yrittäjä, kokevat äidit yksinäisyyttä.

H6: Lasten isä tekee tosi pitkää päivää yrittäjänä...

Isällä on kaikki ok, äitillä on univelkaa ja niskat jumissa.

H3: Mä en olis ikinä uskonut, että kotiäitinä olo on näin rankkaa. Välillä seinät kaatuu päälle, ja musta tuntuu että huudan aivan suotta lapsille. Kun ei vaan aina jaksa olla hyvä äiti, aina hyväntuulinen ja pullantuoksuinen.

Vanhempien jaksaminen, sekä tuen tarve nousivat esiin lähes joka haastattelussa. Eriasteinen uupuminen näkyy ja kuuluu haastatteluissa. Perheillä on huoli omasta jaksamisesta. Väsymyksen myötä laskeva mieliala, masennuksesta johtuva jaksamattomuus ja mahdolliset lasten sairastelut kuluttavat vanhempien voimavaroja. Ensimmäisen haastattelun toisessa kysymyksessä kysyttiin: ”Tarvitseeko perheenne tukea? Millaista tukea mielestänne?” Perheiden tuen tarve on moninaista. Jokaisella perheellä on omanlaisensa tuen tarve.

H1: On vaikeaa hakea Kelalta tukia, siihen tarvitsisin apua.....Ja lastenhoitoapua, jos tarvitsee käydä vaikka lääkärissä, niin ei tarvitse ottaa lapsia sinne mukaan.

H6: Keskusteluapua ja seuraa.

H7: Oma tila ei salli nyt kotitöitä, eli apua arkeen.

Seuraavana teemahaastattelukysymyksenä kysyin ”Mitä mielestänne on ennaltaehkäisevä perhetyö?”. Vastajien oli ehkä hieman hankalaa hahmottaa, mitä kaikkea työ pitää sisällään. Toisaalta, odotukset saattoivat olla melko vaatimattomia. Perhetyö miellettiin voimakkaasti kodinhoidolliseksi työksi ja lastenhoidoksi. Toki myös muuta apua, kuten keskusteluapua osattiin ajatella ja pyytää.

H1: Kotiapua

H6: Ymmärtäisin sen niin, että se olisi rinnalla kulkemista vaikeina aikoina.

H7: Lastenhoitoa, kotitöitä – mitä tahansa varmaankin, mitä sä voit ja osaat tehdä.

Näitä seuraavana kysymyksenä kysyin odotuksia ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen, sekä millaista tukea ja apua asiakkaat odottavat saavansa. Perheiden odotukset olivat moninaisia ja perheet odottivat monen tasoista apua. Vanhemmat toivoivat omaa aikaa, aikaa levolle, aikaa parisuhteelle ja aikaa harrastuksille. Myös konkreettista apua odotetaan: lastenhoitoapua, apua Kelan lomakkeiden täytössä ja apua kotitöissä. Vanhemmat toivovat saavansa lastenhoitoapua lähinnä siksi aikaa, että pääsevät hoitamaan omia asioitaan, esimerkiksi lääkärikäyntien ajaksi. Väsymys ja uupumus pikkulapsiperheissä on hyvin yleistä: vauvat valvottavat, ja jaksaminen kärsii.

H6: Mä olen välillä niin väsynyt, että haluisin vaan olla... Omalta väsymykseltä ei jaksaa tehdä kotitöitä, hyvä kun jaksaa hoitaa lapset. . Ja sit on huono omatunto, kun meillä kukaan ei siivoo. Tuntuu, et kukaan ei tajuu, millasta se on...

H5: Voi kun sais joskus nukkua kaikki univelat pois!

Tuen ja avun tarvetta kartoittavan kysymystä seuraava kysymys oli ”Onko teillä tukiverkostoa Toivakan kunnan alueella?”. Tukiverkostojen puuttuminen on monille paikakunnalle muuttaneille perheille iso ongelma: ei ole ystäviä tai sukua, joille kertoa huolista ja iloista, tai keneltä pyytää apua. Tähän, sekä seuraavaan kysymykseen ”Mistä

saatte apua hänen hetkellä?” vastaamiseen useimmat vastasivat, että tukiverkosto puuttuu, ja perheillä ei välttämättä ole ketään jolle soittaa.

H6: Jos tulee jotain, niin soitan sitten miehelle töihin. Omat läheiset ja sukulaiset on toisella paikkakunnalla ja töissä, ei niiltä voi arkisin pyytää apua.

H3: En mä osaa pyytää kavereiltakaan oikeen apua, ja omat vanhemmat on jo sen ikäisiä, että ei ne noitten meidän lasten kanssa jaksa.

Seuraavana kysymyksenä oli ”Mitkä asiat auttavat jaksamaan vanhempana?”. Vanhemmilla on realistinen käsitys omasta vanhemmuudestaan. Oma aika, terveys, parisuhde ja taloudellinen tilanne aiheuttavat niin positiivisia kuin negatiivisiakin tunteita.

H2: Tiedän, että kun päästään yösyötöistä yli, niin jaksaa paremmin. Kun saa nukkua, niin maailma näyttää paremmalta paikalta.

H4: Kyllähän se vaikuttaa mielialaan, kun tietää, että on tonnilla laskuja ja tilillä on jotai kuuskymppiä. Eihän se lasten vika oo, mut kun ei vaan oo rahaa laskuihin, ja ruokaa on hankittava.

Seuraava kysymys, joka liittyi yleisesti perhetyöhön, eikä varsinaisesti perheen tilanteeseen liittyvä oli ”Kuinka ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi jatkossa kehittää?”. Haastateltavien vaikutti olevan vaikeaa vastata kysymykseen, koska vastaajilla ei vielä tässä vaiheessa ollut kokemusta ennaltaehkäisevästä perhetyöstä.

H1: Emmä tiää. Kai sillai että tästä tehtäs jotenki julkisempaa ja avoimempaa, ja sit niin et se apu olis jotenki helpommin saatavilla, jos nyt vaikka sattuu yhdelle lapselle jotai ja sit tarviis vaik nopeesti lapsenvahtia.

Viimeisenä kysymyksenä teemahaastattelussa oli ”Millaista toivoisitte ennaltaehkäisevän perhetyön olevan perheenne kohdalla?”. Jokaisella perheellä oli omat erityistarpeensa, joissa oli kuitenkin jotakin samaa. Vanhemmat odottavat lasten kasvavan, ja arjen helpottavan. Ennaltaehkäisevältä perhetyöltä odotetaan arjen asioiden helpottamista.

H5: Vauva kasvaa, ja jos täällä joku mua auttaa, niin se auttaa sit mua jaksamaan. Ja sit varmaan keretään tekeen perheenäkin joskus jotain, eikä niin ku nyt, että kun mies tulee töistä, niin mä alan kodinhoidon.

Yhteenvedon, kysymysten ulkopuolelta tuli tärkeää tietoa työn kehittämisen näkökulmasta. Asiakkailta on kohtuullisen korkea kynnys ensimmäiseen yhteydenottoon. Tähän

syitä ovat mm. vähäinen tieto uudesta työmuodosta, pelko, että asiakkuus johtaa lastensuojelun toimenpiteisiin, usko omaan jaksamiseen ja omien voimavarojen riittävyteen, sekä halu pärjätä omillaan.

H7: Mua vähän jännitti ottaa yhteyttä, kun aikaisemmin on ollut tästä noita huonoja kokemuksia. Kun mä sain lapset nuorena, niin (silloisen kotipaikkakunnan)perhetyöntekijä kytäs, ihan kuin mä oisin ollu jotenkin huono äiti ku olin nuori.

Teemahaastatteluisissa ei noussut negatiivista palautetta esille. Erityisenä tarpeena tuotiin esille kodinhoidollinen apu. Myös apua mieltä askarruttaviin asioihin haettiin: esimerkiksi lapsen kehitys askarruttaa, vanhemmat miettivät usein, kuuluuko tämä asia normaaliin kehitykseen. Asiakkaat kokivat tärkeäksi asiakkaan ja perhetyöntekijän suhteen toimivuuden, perhetyöntekijälle pitää pystyä puhumaan aroistakin asioista, ja häneen pitää voida luottaa.

H2: Oma terveys ei aina salli kotitöiden tekoa. On jotenkin noloa pyytää apua, pitäsihän sitä omat sotkut osata siivota...

H5: Voi kun olis joku jolle soittaa ja kysyä, että onko tämä normaalia. Kun ensimmäisen lapsen kanssa ei voi tietää, että kasvaako tämä normaalistija kuuluuko kaikki asiaan, miten minä sitä syötän, ossaankohan minä tästä ihmistä tehdä?

6.2 Asiakkaiden kokemukset

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuuden alkaminen ei ole ollut välttämättä helppoa. Uuden palvelun käyttöönotto on hyppy tuntemattomaan. Asiakkailta ei ole ollut selvää kuvaa työn laadusta ja työskentelytavoista. Kun joku tuttu on käyttänyt ennaltaehkäisevän perhetyön palveluita, on kynnys perhetyön aloittamiselle ollut matalampi. Tiedon kulkeminen tuttavalta toiselle on hyvää markkinointia.

Aloitin kysymyksellä ”Millainen perheenne tilanne oli ennaltaehkäisevän perhetyön alkaessa?”. Perheitä yhdistivät pikkulapset: jokaisessa perheessä oli vähintään yksi alle vuoden vanha lapsi. Myös pikkulapsen vanhemmuuden haasteet olivat yhdistävänä tekijänä: yövalvomiset väsyttivät vanhempia.

H8: En muista edes tarkalleen, mutta väsymystä oli kovasti. Lisäksi oli hankalaa järjestää neuvolakäyntejä.

H9: Meidän perheen olisi pitänyt saada perhetyötä mielestäni jo paljon aiemmin, itsellä oli rytmihäiriöitä, ja kun lapset valvottaa, niin se ei ainakaan auta niihin. Silloin saatiin apua perhepäivähoidosta, mutta tää on huomattavasti toimivampi ratkaisu ollu ainakin meidän perheen kannalta.

Seuraavana kysymyksenä teemahaastattelussa oli ”Mikä oli keskeisin syy ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamiselle?”. Kaikkia haastateltavia yhdisti se, että neuvolasta oli annettu ennaltaehkäisevän perhetyöntekijän puhelinnumero sekä ohje yhteyden ottoon. Perheet eivät olisi välttämättä itse osanneet pyytää apua arkipäivän tilanteisiin. Kynnys ottaa vieraaseen, ammattihenkilöön oli korkea, vaikka tarkoituksena olisi pitää ennaltaehkäisevää työtä matalan kynnyksen palveluna.

H12: Soitin siksi, että saisin järjestettyä tälle meidän katraalle lapsenvahdin siksi aikaa, kun olen omilla asioillani. Kun suku on muualla, niin ei meinaa apua saada esimerkiksi lääkärikäyntien ajaksi.

Jatkoin teemahaastattelua kysymyksellä ”Millaisia tavoitteita teillä oli ennaltaehkäisevän perhetyön suhteen?”. Tavoitteet olivat hyvin pitkälle samantyyppisiä: oman arjen hallintaa, aikaa itselle, oman jaksamisen parantaminen. Vanhemmat toivoivat pääsevänsä kunnialla yli pikkulapsivaiheesta, sekä saavansa tukea vanhemmuuteen.

H15: Tavoitteena on että jaksaisi itse paremmin. Sitä kautta jaksaisi sitten hoitaa perhettä ja kotia.

Seuraavana teemahaastattelukysymyksenä oli ”Kuinka toivoitte perhetyön muuttavan perheenne arkea?”. Odotukset liittyivät omaan jaksamiseen, ja perheen arjen sujumiseen. Odotukset olivat samantyyppisiä, odotettiin lasten kasvavan, ja odotettiin, että päästäisiin itse töihin, saataisiin talousasiat kuntoon, sekä että vanhemmat saisivat omaa aikaa.

H13: Perhetyö on ollut odotusten mukaista. Olen saanut omaa aikaa, olen päässyt käymään työkkärissä, ja olen voinut välillä käydä jopa kaupassa ilman lapsia.

Seuraavana haastattelukysymyksenä kysyin ”Oletteko mielestänne saaneet tarkoituksenmukaista tukea perhetyöltä?”. Suurin osa vastaajista oli tätä mieltä. Kritiikkiä tuli lähinnä siitä, että aina ajat eivät käy, koska on vain yksi ennaltaehkäisevä perhetyöntekijä, ja jos perhetyöntekijä sairastuu, asiakas kärsii poissaolosta.

H12: Muuten joo ollaan saatu, mutta jos sairastuu, niin sitten mun suunnitelmat sotkeentuu. Kun täällä ei oo niitä sukulaisia, joita pyytää nopeesti apuun, ja joka paikkaan ei voi lasten kanssa mennä.

Seuraavana kysymyksenä oli ”Millaista tukea olette saaneet ennaltaehkäisevältä perhetyöltä?”. Haastateltavat olivat tyytyväisiä saamaansa tukeen. Tärkeimpinä tukemisen tapoina haastateltavat mainitsivat lapsien hoidon, sekä keskusteluavun.

H11: Meidän perhe on hyötynyt tästä tuesta. Voi hyvällä omallatunnolla käydä asioilla, ja kun välillä pääsee vaikka kauppaan ilman muksuja, niin sitä jaksaa olla paremmin äiti. 24/7 äitinä olo on haastavaa, varsinkin, kun ei oo sitä toista aikuista jakamassa tätä arkee.

Seuraava teemahaastattelukysymys oli ”Olisitteko kaivanneet muunlaista tukea vanhemmuuteen?”. Haastateltavat kokivat ilmeisesti tämän kysymyksen vaikeaksi. Puolet vastaajista (n=8) vastasi kysymykseen ”en osaa sanoa”.

H10: Aika hyvin saadaan tukea neuvolasta ja sit tuolta Mll:n perhekahvilasta, siellähän on samassa tilanteessa kaikki.

Perheen tukiverkostoja kartoittava kysymys teemahaastattelussa oli ”Onko tukiverkostonne vahvistuneet ennaltaehkäisevän perhetyön myötä?”. Kaikki haastateltavat vastasivat myönteisesti tähän kysymykseen. Perheet olivat esimerkiksi löytäneet MLL:n ja seurakunnan perheille tarkoitettuja palveluita, kuten perhekerhon ja perhekahvilan. Osalla vastaajista kynnys ottaa yhteyttä neuvolaan oli madaltunut myös.

H9: Tota joo, on. Siis ku aimmin en tienny oikeen mistään tän kunnan palveluista, niin nyt sit tiiän ainaki jotain.

Perheen tilanteen muutosta kartoittavana teemahaastattelukysymyksenä oli ”Onko perheenne tilanne muuttunut ennaltaehkäisevän perhetyön aikana?”. Osa vastaajista (n=8) oli sitä mieltä, että oma jaksaminen on parantunut. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että perheen tilanne ei ollut juurikaan muuttunut.

H8: Ihanaa kun on saanu omaa aikaa. Lapsetki on tykänny, kun on joku muukin kuin äiti touhuamassa, ja oppiihan ne tässä vieraiden kanssa olemistakin. Ja ku on saanu omaa aikaa, niin onhan tää tilanne ihan eri kuin silloin (perhetyön) alussa.

Viimeisenä kysymyksenä oli ”Miten ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi jatkossa kehittää?”. Haastateltavat toivoivat työlle julkisuutta, sekä mahdollisesti lisää henkilöstöä.

H10: Kannattais varmaan mainostaa tätä hommaa muuallaki ku neuvolassa.

H8: Kun kuulin ystävältä perhetyöstä, ajattelin, että ehkä mekin vois hyötyä siitä. Ja nyt kun sitä on ollu, niin olishan se hyvä jos tää duuni jatkuis pidempäänki.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön eettisyys

Eettinen, hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23). Tutkimukseen liittyvän eettisen ratkaisun tavoitteena on tasaveroinen vuorovaikutus, yksilön kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Tutkimusprosessin eettisyys merkitsee sitä tapaa millä tutkija suhtautuu työhönsä, ongelmiin ja niihin henkilöihin, joiden parissa tutkimusta tehdään. Eettisten kysymyksenasettelujen tulee näkyä opinnäyteprosessin kaikissa vaiheissa. Tutkimustyöltä edellytetään läpinäkyvyyttä ja rehellisyyttä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.)

Yleisesti perhetyötä tehdessä pitää miettiä eettisiä periaatteita. Perhetyö on työtä, joka kohdistuu perheiden hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lisäämiseen. Perhetyössä liikutaan monenlaisten asioiden rajapinnoilla. Perhetyöntekijä joutuu arvioimaan työtään, työtapojaan, suhtautumistaan ja käyttämiään menetelmiä eri kannoilta: lain, etiikan, lasten, aikuisten ja työyhteisön näkökulmista. Ei ole olemassa ohjekirjaa, josta voisi katsoa, kuinka missäkin tilanteessa toimitaan, vaan on toimittava tilanteen mukaan, eettisesti. (Rönkkö & Rytönen 2010, 47.)

Sosiaalialan työn eettisyys rakentuu itsemääräämisoikeudesta, osallistumisoikeudesta, oikeudesta tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja oikeudesta yksityisyyteen (Talentia ry 2005). Näitä ohjeita on noudatettava niin perhetyötä tehtäessä, kuin myös tutkimusta tehdessä, jotta asiakas tulisi mahdollisimman hyvin kohdatuksi ja kuulluksi. Mielestäni on eettistä kunnioittaa asiakkaan kieltäytymistä haastattelusta, sekä tarkastaa asiakkaalta

haastatteluun liittyviä seikkoja, mikäli jokin asia jäi mietityttämään haastattelijaa. Myös alkuperäisen haastattelumateriaalin hävittäminen tutkimuksen julkaisun jälkeen on eettistä toimintaa: näin varmistetaan, että haastatellut pysyvät nimettöminä.

7.2 Johtopäätökset ja elämä tutkimuksen jälkeen

Opinnäytetyössäni koin, että kulttuurisen ja ekokulttuurisen teorian lisäksi arkilähtöisyys ja sosiaalipedagoginen lähestymistapa ovat hyviä tapoja tehdä perhetyötä. Sosiaalipedagogiikan kannalta ajateltuna kysymys perhetyössä voi olla vain se, onnistuuko työntekijä käyttämään kunnallisia ja ammatillisia resursseja auttaakseen vastaanottajia niiden avulla onnistuneeseen arkeen, ilman että tarvitaan järeämpiä interventioita.

Aloittaessani ennaltaehkäisevän perhetyön tekemistä Toivakassa ajattelin, että työn tarve ei olisi näin suuri. Kuitenkin työtä tehdessäni huomasin, että asiakasmäärät ovat kunnan asukasmäärään suhteutettuna suuria, ja asiakaskäyntejä on keskimäärin 8 viikossa. Työ on mitä ilmeisimmin tarpeellista, sillä asiakkaita on aika ajoin jopa niin paljon, että työntekijänä joudun punnitsemaan eri asiakkaiden tarpeiden kiireellisyyttä. Toivakan väkiluku ei ole suuren suuri. Esimerkiksi vuonna 2011 syntyneitä oli 34. Asiakkaina on ollut 14 perhettä, jossa on vuonna 2011 syntynyt lapsi. 2011 syntyneiden toivakkalaisten lasten ikäluokasta 41% on ollut perhetyön kohteena.

Perhe ei ajattele, toimi, toivo eikä myöskään ilmaise itseään yksinäisesti. Yksinäisyys on merkki siitä, että jonkun äänestä on tullut hallitseva. Muut perheenjäsenet eivät joko löydä tilaa ajatella tai ilmaista itseään. Perheen odotusten tavoittaminen on aikaa, valpautta ja ammatillista osaamista vaativa tehtävä. Perheen eri jäsenten esiintuomista asioista koostuu ja koostetaan se, millaista muutosta perhe yhteisönä on valmis tavoittelemaan. (Hurtig 2010, 242.) Joissakin perheissä tämä on tullut ilmi siten, että perheissä on ollut erimielisyyttä avun vastaanottamisesta: esimerkiksi perheen isän mielestä perheen tilanne on ok, mutta perheen äiti kokee tarvitsevänsä apua. Perheiden sisäiset toimintakulttuurit ja toimintamallit, joita molemmat perheen aikuiset tuovat omista perheistään, saattavat aiheuttaa kitkaa arjessa. Perheiden kanssa työskenneltäessä olisikin oltava herkkyyttä vaistota, mikä on ongelmakohta, ja kuinka korjata se. Joskus perheen van-

hemmat eivät ole itsekään tajunneet, että kiistan aihe on pieni asia, josta olisi pitänyt vain keskustella aiheen oikealla nimellä.

Molempien vanhempien oma henkilöhistoria vaikuttaa sekä arjessa toimimiseen että tulkintaan arjesta. Tästä syystä perheen mikrokkulttuurin ymmärrys on työntekijälle tärkeää. Sen kautta voi löytyä ymmärrys siitä, miksi tässä tietyssä perheessä toimitaan tietyllä tavalla. Se on tärkeää myös siksi, että työntekijän tulee löytää keino tehdä itsensä ymmärretyksi. Vaativana tehtävänä on yrittää ymmärtää perheenjäsenten käyttäytymistä, yrittää tehdä itsensä ymmärretyksi ja lopulta saada myös perhe ymmärtämään omaa arkeaan ja käyttäytymistään. (Hovi-Pulsa 2011, 88.)

Kuten Raija Hovi-Pulsa lisensiaattitutkimuksessaan ”Arkilähtöinen perhetyö” (2011) toteaa, on perhetyön käsitteistö ja menetelmät kirjavia. Helsingissä on laskettu olevan käytössä 50-60 erilaista työkäsitettä perhetyöstä (Heino 2008, 44). Perhetyö nähdään muotiterminä. Siitä, mitä sana todella tarkoittaa, vallitsee sekä käsitteellinen että terminologinen epäselvyys. Perhetyön käytännöt, käytettävät käsitteet sekä työntekijöiden nimikkeet ja koulutustaustat ovat kirjavia. Puhe perhetyöstä on usein yleisluontoista. Epämääräisyyttä on omiaan lisäämään se, että perhetyöllä voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä eri asiaa. (Hovi-Pulsa 2011, 58-59.) Tutkimus selvittää, mitä on arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka ja millaisen viitekehyksen se muodostaa lastensuojelun perhetyölle. Keskeinen kysymys tutkimuksessa on se, mitä elementtejä perhetyössä tulee olla, jotta se on jotain muutakin kuin juridinen interventio.

Ensimmäisenä tutkimusongelmanani oli selvittää, millaisia tarpeita perheillä on ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen. Perheiden tarpeet ovat hyvin moninaisia. Yksinäisyys, taloudelliset vaikeudet, ajan vähyyys, omat pienuuden tunteet ja pärjäämättömyyden tunteet ovat perheiden arkipäivää. Perheiden tarpeet ovat konkreettisesti mm. koti-apua: siivousta ja lastenhoitoapua. Tällaisia tarpeita perheisiin syntyy usein esimerkiksi synnytyksen tai tapaturman seurauksena.

Muutamit perheet kaipasivat keskusteluapua, joko arkielämän ongelmien ratkaisuun tai yksinäisyyteen. Tarpeena on myös palveluohjaus: monet, varsinkaan nuoremmat perheet eivät välttämättä tiedä kaikista etuisuuksista joihin ovat oikeutettuja. Esimerkiksi astmaatikkolapselle on mahdollista saada rahallista tukea hoitoon Kelalta. Tätä tietoa

perheet eivät kuitenkaan välttämättä saa terveydenhuollosta. Myös tiedottaminen kunnan palveluista on lapsiperheille tärkeää: heille ei välttämättä tule esimerkiksi paikallislehteä, ja internetsivuilta kunnan palveluiden etsiminen saattaa olla hankalaa, koska lasten kanssa ei ehdi olla tietokoneen äärellä. Myös tiedotus terveysaseman palveluista olisi koettu tärkeäksi: Toivakan terveysasemalla ei ole päivittäin lääkäriä, joten lapsiperheet kokevat tärkeäksi saada informaatiota terveysaseman palveluiden päivittäisistä palveluista.

Perheiden ja vanhempien kannalta olisi hyvä, jos palveluneuvonta tulisi esimerkiksi neuvolakäyntien yhteydessä. Terveystenhoitajilla on kuitenkin kädet täynnä töitä, joten pitäisikin miettiä esimerkiksi pelkästään palveluohjaukseen keskittyvän henkilön palkkaamista esimerkiksi terveysaseman yhteyteen. Terveysasema olisi palveluohjaukselle sikäli luonteva paikka, että kaikki lapsiperheet asioivat neuvolassa säännöllisesti. Resursseiltaan kevyempi vaihtoehto voisi olla esimerkiksi infopiste, jonne koottaisiin Toivakan kunnan, seututerveyskeskuksen, Kelan, yksityisten toimijoiden ja kolmannen sektorin palveluista kertovat informaatiot. Haastetta tässä on siinä, kuka päivittää infopöydän ajanmukaiseksi.

Kun muuttaa uudelle paikkakunnalle eikä tunne ketään, on haastavaa aloittaa arkea, varsinkin, jos perheen arki on mullistunut uuden perheenjäsenen myötä. Perheen arjessa vaikuttaa yleensä erilaisia suojaavia tekijöitä, joiden tarkoituksena on auttaa perhettä selviytymään ja hallitsemaan arkeaan. Nämä voivat olla yksilökohtaisia tai sitten ne tulevat perhesysteemistä sisältä. (Juntunen ja Krats 1997, 42.) Kun arki muuttuu, on mahdollista, että perheet ”hukkaavat” voimavaransa. Ihmisten voimavarat jaetaan usein kahteen ryhmään, sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin. Sisäisiä voimavaroja ovat muun muassa tieto, itsetunto, luottamus, motivaatio sekä hallinnan tai tasapainon tunne. Ulkoisia voimavaroja kutsutaan usein myös sosiaalisiksi voimavaroiksi, aineellisiksi voimavaroiksi sekä perheen ja yhteisön voimavaroiksi. Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on auttaa perheitä löytämään sekä sisäisiä että ulkoisia voimavaroja. Esimerkiksi toimeentulotuen piiriin ohjaaminen saattaa auttaa perhettä hetkellisesti, ja helpottaa perhettä siten, että rankemmilta, lastensuojelun perheeseen kohdistuvilta interventioilta vältytään.

Toisena tutkimusongelmanani oli selvittää, millaisia ajatuksia ja toiveita perheillä on ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämisen suhteen. Perheet ovat olleet kaiken kaikkiaan tyytyväisiä palveluun. On hyvä, että voi soittaa matalalla kynnyksellä henkilölle, joka pyrkii selvittämään asiat parhain päin.

Perheet odottavat lastenhoitoapua, apua arkisiin asioihin, sekä tukea perheen eritasoisissa kriiseissä. Tilanteet vaihtelevat, ja elämä saattaa yllättää karuillakin tavoilla. Tällaisina hetkinä olisi hyvä, jos olisi saatavilla matalan kynnyksen apua nopealla aikataululla. Ideana eräässä haastattelussa tulikin esiin, että olisi hyvä, jos kunnassa olisi ”kriisiperhetyöntekijä”, joka tulisi paikalle vain niissä tilanteissa, kun jokin on hätänä.

Kehittämisajatuksena perheiltä on tullut ennaltaehkäisevän perhetyön laajentaminen. Asiakkaat kokevat hankalaksi sen, että aikoja on saatavana niukasti, vain yhden henkilön resurssien verran. Myös ennaltaehkäisevän perhetyöntekijän loma-ajat ja sairauspoissaolot aiheuttavat hämmennystä. Olisikin hyvä, jos työtä voisi kehittää siten, että esimerkiksi loma-aikoina olisi käytettävissä henkilö, joka sijaistaisi ennaltaehkäisevää perhetyöntekijää.

Vanhempia haastatellessani mieleeni nousi ajatus siitä, että vanhemmat kokevat vahvaa riittämättömyyden tunnetta vanhempina. Jari Sinkkonen on esittänyt kirjassaan ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun” Monet Winnicottin ajatuksen ”kyllin hyvästä äitiydestä”. Olisi tärkeää saada vanhemmat ymmärtämään, että täydellinen vanhemmuus on lapselle pahasta. Epätäydellinen mutta rakastava, ja parhaansa tekevä äiti on lapsen kannalta paras. (Sinkkonen 2008, 83-84.) Monet vanhemmat pyrkivät kaikin keinoin antamaan lapselleen kaikkensa. Palveleeko tämä lapsen kasvua ja kehitystä?

Ennaltaehkäisevä perhetyö saattaa olla portti lastensuojelun asiakkuuteen – perheen todellinen tilanne saattaa paljastua vasta sitten, kun työ aloitetaan. Toki interventiot eivät voi olla työn tavoite, vaan ne toimivat välineinä ihmisten, lasten ja aikuisten kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Ihmisen arjessa kohtaamisen tavoite voi olla elämän laadullinen muuttaminen.

Toisaalta taas ekokulttuurisesta näkökulmasta katsottuna jokainen perhe toimii eri tavoin. Näiden eroavaisuuksien näkeminen ja selittäminen tapahtuu ympäristön ja kulttuurin

erojen ymmärtämisen kautta. Onkin työntekijän ammatillisuutta havaita perheen toimintatapojen muutoksen tarve ja onnistuneen arjen turvaaminen. Ihmisten välinen vuorovaikutus sekä heidän suhteensa ympäristöön joutuu ulkopuolisen tarkastelun kohteeksi. Lastensuojelullisesta näkökulmasta lapsen nähdään olevan riippuvainen aikuisesta, perheestään, jolloin hänen kehitykseensä vaikuttaa perheen tapa olla ja elää.

Kuka kuitenkin voi sanoa, mikä on oikea tapa elää? Toki se, että lapsen kasvu ja kehitys asetetaan esimerkiksi päihteiden tai väkivallan vuoksi vaaraan on luonnollisesti väärin, mutta esimerkiksi eri kulttuureissa on erilaisia tapoja kasvattaa lapsia. Onko suomalainen tapa ainut oikea tapa kasvattaa lasta? Esimerkiksi eteläisemmissä kulttuureissa äidit imettävät lapsiaan huomattavasti vanhemmiksi kuin suomalaisessa kulttuurissa. Perheet ovat yhteisöllisempiä, ja lapsista huolehditaan eri tavalla kuin Suomessa. Työkennellessäni lastenkodissa marokkolaisista vierailijoista oli ennenkuulumatonta, että vieraat ihmiset kasvattavat toisten lapsia: heillä suvun tehtävä on huolehtia, mikäli perheiden omat voimat eivät riitä.

Jokaisessa yhteisössä on omat käsityksensä siitä, millaista normaalin perhe-elämän pitäisi olla ja millaista lapsen normaali kehitys on. Kaikki nämä käsitykset vaikuttavat perheeseen. Ekokulttuurisen teorian mukaan perhe ei kuitenkaan mukaudu kaikkiin ympäristönsä vaatimuksiin vaan valitsee itselleen sopivimmat. Tällä tavalla se luo sosiaalista ympäristöään ja perheen arkea itselleen sopivimmaksi. Kaikille perheille samat asiat eivät ole tärkeitä, vaan vanhemmat tekevät erilaisia valintoja omien voimavarojensa ja itselleen tärkeiden asioiden mukaan. Tätä kutsutaan proaktiiviseksi akkommodaatioprosessiksi. Perheet kykenevät muuttumaan ja selviytymään vallitsevissa olosuhteissa ja saavat arjen sujumaan. Siihen, miten arki sujuu, vaikuttavat sekä perheen omat, että ulkoapäin tulevat rajoitukset ja voimavarat ja perheen arkea ohjaavat teemat. (Rantala 2002, 21–23.)

Yleisesti ottaen ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävä on toimia matalan kynnyksen palveluna. Tavoitteena on todellakin ennalta ehkäistä, eli pyrkiä saamaan perheet avun piiriin ennen lastensuojelun tarpeen syntymistä. Esimerkiksi vanhemman masennuksen ajoissa toteaminen voi ehkäistä koko perheen syrjäytymisen. Ennaltaehkäisevän perhetyön näkyvät tulokset tulevat esiin vasta vuosien päästä. Työtä ei voi mitata siis tässä vaiheessa rahassa. Uusien työmuotojen aloittaminen on kunnille ja toimijoille aina al-

kuunsa rahareikä. Näitä tuloksia voidaan tarkastella vasta jopa reilun kymmenen vuoden kuluttua. Ennaltaehkäisevän perhetyön kautta tulleet säästöt saattavat näkyä vasta, kun perhetyön asiakkaana olevat pikkulapset ovat murrosiässä.

Ennaltaehkäisevän perhetyön merkitys on siten laajemmin ajateltuna yhteiskunnallises-
tikin tärkeää. Ennaltaehkäisevä ja moniammatillinen työ yhteistyössä vanhempien tuki-
verkostojen kanssa auttaa vanhempia jaksamaan tärkeässä tehtävässään. Perheiden
kanssa toimivien ammattilaisten on tunnistettava esimerkiksi raskauden jälkeinen ma-
sennus, tai muut mielenterveyden ongelmat ajoissa, jotta sairastunutta voidaan auttaa
ajoissa siten, että perhettä tuetaan riittävin resurssein. Myös vanhemman siirtyessä van-
hempainvapaalta takaisin työelämään olisi yhteiskunnan tuettava perhettä – orastava
masennus saattaa aiheuttaa työhön mennessä pahimmillaan jopa työuupumusta. Ennal-
taehkäisevän työn avulla yhteiskunta säästää pienehköllä satsauksella paljon: pahim-
millaan masennus tai mielenterveysongelma voi aiheuttaa jopa huostaanottoja, jotka
ovat äärimmäisen kalliita toimenpiteitä.

7.3 Opinnäytetyön luotettavuus

Tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotetta-
vuus ja pätevyys voivat vaihdella. Sen vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioi-
maan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää
erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimusta voidaan arvioida reliabelius- ja validi-
us-käsitteillä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus
tutkimuksen toteuttamisesta ja tämä tarkkuus koskee kaikkia tutkimuksen vaiheita. Olo-
suhteet, joissa aineisto on tuotettu, tulisi kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi
ym. 2004, 214.)

Hyvän tutkimuksen perusvaatimuksena on tutkimuksen pätevyys eli validiteetti, joka
tarkoittaa käytetyn tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa oli tar-
koitus mitata ja miten hyvin tutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä (Vilka 2005, 161).
Toinen hyvän tutkimuksen perusvaatimus on luotettavuus eli reliabiliteetti. Tutkimuk-
sen luotettavuuden mittaamisella tarkoitetaan tulosten tarkkuutta ja toistettavuutta. Tut-

kimus ei saa sisältää satunnaisvirheitä. (Vilkkä 2005, 161). Mielestäni tutkimus oli sekä pätevä että luotettava. Sain vastauksia kysymyksiin, joita esitin.

Teemahaastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastateltavalla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia tai tietoa aiheesta, josta ei edes kysytä. Koska toimin tutkimuksen tekijänä ja ennaltaehkäisevänä perhetyöntekijänä, saattoivat haastateltavat henkilöt antaa positiivisempia, tai yleisesti hyväksyttävämpiä vastauksia, kuin mitä muuten olisivat vastanneet. Yleisesti taas tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että samoja teoreettisia asioita tuli esille useista eri lähteistä.

7.4 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja haastava, mutta myös antoisa kokemus. Alkuunsa opinnäyteaiheenani oli toinen aihe, mutta työpaikan vaihdoksen myötä ensimmäinen aiheeni olisi ollut vähintäänkin hankalaa tehdä. Tutkimuksen teko omasta työstä on nautittavaa, mutta samalla rankkaa. Tuntuu, että viimeisen vuoden aikana elämä on ollut jatkuvaa perhetyötä, niin töissä kuin vapaallakin. Pitkin matkaa olen pitänyt omaa tietämystäni tästä työstä itsestään selvyytenä, joka jokaisella henkilöllä on. Opinnäytetyöprosessin aikana olen kuitenkin päässyt toteamaan, että yleisellä tasolla tietoisuus tästä alasta on monen kirjavaa. Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen oli lähes puolitoista vuotta kestänyt prosessi, joka opetti pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista tutkimustyöskentelyyn.

Tein opinnäytetyöni yksin. Työskentelyn etuna oli se, että saatoin tehdä työtä omaan tahtiini. Toki parin kanssa työskenneltäessä työstä olisi luultavasti tullut valmiimpi – olisihan työtunteja tullut varmasti kaksinkertainen määrä. Välillä tuntui, että työ ei etene lainkaan. Näinä hetkinä työyhteisön tuki on ollut mittaamattoman arvokasta.

Tämä opinnäytetyö on laajentanut osaamistani sekä antanut minulle uusia työkaluja ja menetelmiä asiakkaiden kanssa työskentelyyn sekä heidän kohtaamiseensa. Olen oppinut kysymään asioita rohkeammin, sekä kuuntelemaan aidosti asiakkaitani. Rivien välistä voi kuulla, kuinka raastavaa vanhemmuus välillä voi olla. Uskon, että valmis opinnäytetyö avaa myös päättäjien silmiä perheiden tukemisen suhteen. Opinnäytetyö on

toiminut hyödyllisenä oppimisprosessina tutkimuksen teon kannalta. Tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen tutkimuksellinen opinnäytetyö, joten perehtyminen erilaisiin tutkimusmenetelmiin ja analyysitapoihin on laajentanut osaamistani. Tutkimusraportin kirjoittaminen oli mielenkiintoinen ja haastava kokemus, jota ei aivan kuivin silmin pystynyt tekemään. Ihmisten kertomukset koskettivat, ja vanhempien kokemuksiin oli helppo eläytyä. Uskon, että tutkimuskysymysten avulla saatiin vastauksia niihin kysymyksiin, joita lähdin tutkimaan. Vanhempien kertomukset antoivat kuitenkin myös seläistakin tietoa, jota en tiennyt hakevani. Heidän kokemuksensa laajensivat näkemystäni perhetyöstä enemmän kuin mitä olisin etukäteen osannut kuvitella. Opinnäytetyö oli prosessina opettavainen ja mielenkiintoinen kokemus, koska koko ajan tuli eteen uusia asioita ja ratkottavia ongelmia. Olen kehittynyt ammattilaisena enemmän kuin uskalsin toivoa.

LÄHTEET

- Bronfenbrenner, Urie 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomi. UNIPress.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.1.2012
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_9789524930994.pdf
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Stakes. Viitattu 10.8.2012.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>
- Heino, Berg & Hurtig 2000, Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Aiheita 14/2000.Helsinki:Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hovi-Pulsa, Rajja 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Viitattu 16.2.2012.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120001/urn_nbn_fi_uef-20120001.pdf
- Hurtig, Johanna 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Mannerheimin lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kustannussäätiö. 237- 249.
- Hämäläinen, Juha 1992. Kotikasvatuksen pedagogisen tukemisen idea lastensuojelussa : sen sosiaalieettiset lähtökohdat ja asema Suomen lastensuojelun oppihistoriassa.Kuopio. Kuopion yliopisto.
- Juntunen, Jaanakaisa & Krats, Sari 1997. Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja.
- Jyväskylä i.a. Viitattu 7.11.2012. <http://jyvaskylanseutu.fi/perhehanke>

- Järvinen, Ritva; Lankinen Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen Arja
2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki. Edita.
- Keski-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus 2012. Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke Itä- ja Keski-Suomessa. Viitattu 27.9.2012.
<http://www.koskeverkko.fi/Public/default.aspx?contentid=20643>
- Kylmä, Jari & Juvakka Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita
- Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 29.5.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun keskusliitto 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus.
http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf . Viitattu 2.6.2012.
- Mäkinen, Reetta & Pasanen Anni 2010. kokemuksia alvari-perhetyöstäperheiden ja työntekijöiden kertomana: lapsihan on se asia, jonka pitäisi lävistää kaiken tämän työskentelyn. Viitattu 26.3.2012.
<https://publications.theseus.fi/handle/10024/15132>
- Määttä, Paula 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä. Gummerrus.
- Nätkin, Ritva & Vuori, Jaana 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Nätkin & Vuori (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino. 7 - 38.
- Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Reijonen, Mikko 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot . Jyväskylä. PS-kustannus.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Porvoo: WSOY.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:14. Lastenneuvolat lapsiperheiden tukena. Opas lastenneuvolatoiminnan järjestämiseksi kunnissa. Viitattu 21.1.2012.
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1059213
- Sosiaaliportti i.a. Perhetyö. Viitattu 18.2.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>

- Talentia ry 2005. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Helsinki: Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Viitattu 6.5.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Varhainen puuttuminen (Varpu)- vastuunottoa omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. Viitattu 18.2.2012. <http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Ehkäisevä lastensuojelu. Viitattu 7.4.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/ehkaiseva_lastensuojelu
- Toivakka 2010. Viitattu 6.3.2012. http://www.toivakka.fi/upload/docs/lapset-nuoret/lasten_ja_nuorten_hv_suunnitelma.pdf
- Vasu - Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
- Veistilä Minna 2009. Luentomateriaali. Peruspaketti perhetyöstä.
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Vilka, Hanna & Airaksinen Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Tammi.

LIITE 1: Teemahaastattelurunko ensimmäiseen tutkimuskysymykseen

Millaisia tarpeita perheillä on ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen?

- Minkälainen perheen tilanne on? Onko perheen ydinperhe, uusioperhe, mikä on perheen työllisyystilanne, ovatko lapset koulussa/kotona/päivähoidossa)
- Tarvitseeko perheenne tukea? Millaista tukea mielestänne?
- Mitä mielestänne on ennaltaehkäisevä perhetyö?
- Millaisia odotuksia teillä on ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen? Toivotteko ennaltaehkäisevän perhetyön muuttavan perheen arkea?
- Millaista tukea tai apua toivotte saavanne ennaltaehkäisevän perhetyön kautta?
 - (kotiapua, keskusteluapua, palveluohjausta, tai jotain muuta)
- Onko teillä tukiverkosta Toivakan kunnan alueella?
- Mistä saatte apua hädän hetkellä?
- Mitkä asiat auttavat jaksamaan vanhempana?
- Kuinka ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi jatkossa kehittää?

Millaista toivoisitte ennaltaehkäisevän perhetyön olevan perheenne kohdalla?

Liite 2: Teemahaastattelurunko toiseen tutkimuskysymykseen

Millaisia ajatuksia ja toiveita perheillä on ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämisen suhteen?

- Millainen perheen tilanne oli ennaltaehkäisevän perhetyön alkaessa?
- Mikä oli keskeisin syy ennaltaehkäisevän perhetyön aloittamiselle?
- Millaisia tavoitteita teillä oli ennaltaehkäisevän perhetyön suhteen?
- Kuinka toivoitte perhetyön muuttavan perheen arkea?
- Oletteko mielestänne saaneet tarkoituksenmukaista tukea perhetyöltä?
- Millaista tukea olette saaneet ennaltaehkäisevältä perhetyöltä?
- Olisitteko kaivanneet muunlaista tukea vanhemmuuteen?
- Onko tukiverkostonne vahvistuneet ennaltaehkäisevän perhetyön myötä?
- Onko perheen tilanne muuttunut ennaltaehkäisevän perhetyön aikana?
- Miten ennaltaehkäisevää perhetyötä tulisi jatkossa kehittää?

Liite 3: Analyysirunko

ALKUPERÄINEN ILMAISU	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"Kun välillä miettii, omko tää normaalia"	Vanhemmuuden tukeminen	Kasvatuskumppanuus	Ennaltaehkäisevä perhetyö
"kun välillä on vaan niin yksin"			
"tarvitsen keskustelua ja seuraa"	Vuorovaikutus	Perheen jaksaminen	
"rinnalla kulkemista"			
"Hakemukset on hankalia"	Palveluohjaus	Terveys ja toimintakyky	
"Kelan paperit on mahdottomia ymmärtää"			
"Tiedon hankinta on hankalaa"			
"Olispa joskus aikaa vaikka siivota kunnolla"	Aika		
"olis joskus aikaa vaikka tehdä ruokaa"			